

DOI: 10.7596/taksad.v7i5.1930

Citation: Turan, Y. (2018). Dindarlık Benlik Saygısı ve Sosyal Medyada Benlik Odaklı Doyumlar. Journal of History Culture and Art Research, 7(5), 624-650. doi:<http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v7i5.1930>

Dindarlık Benlik Saygısı ve Sosyal Medyada Benlik Odaklı Doyumlar

Religiosity, Self-Esteem and Self-Focused Gratifications in Social Media

Yahya Turan¹

Abstarct

This research aims to identify and describe the relationships and interactions between Ordu University students' religiosity, self-esteem and self-focused gratifications in social media. This study used a survey model. The questionnaire was applied to 341 students from various faculties and departments of Ordu University. In the questionnaire form, besides the demographic variables, "Religiosity Scale" consisting of 9 questions and two dimensions, "Rosenberg Self-Esteem Scale" and " Self-focused Gratifications on Social Media" composed of 5 factors were used. Research data was analyzed by IBM SPSS program. t-test, ANOVA and Pearson Correlation analyzes were used to test hypotheses. It was found that gender, differences in the religiosity, self aggrendizement and the performing ideal self that dimensions of self-focused gratifications on social media scale. Theology faculty students have a higher average of all dimensions of religiosity than other faculty students. Self-esteem and self-expression were found to be negatively related to self-esteem. There is no relationship between religiosity and sub-dimensions and self-esteem. Moreover, there is no relationship between religiosity and self-focused gratifications on social media. Further research should investigate the social media, which have an important place in society, and its impacting factors to the the society, can provide important contributions to the literature. Especially in virtual environments where anonymity is dominant, understanding of the behavior of the society may be understood and some strategies can be developed to reduce the adverse effects of internet and social media on society life.

Keywords: Religion Psychology, Religiosity, Self, Self esteem, Satisfaction theory, Self-focused gratification on social media.

¹ Dr. Öğrt. Üyesi Ordu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi Bilim Dalı Asst. Prof, Department of Psychology of Religion, Faculty of Divinity, Ordu University Ordu, Turkey. E-mail: yahyaturans@gmail.com

Öz

Bu araştırma, Ordu Üniversitesi öğrencilerinin dindarlık, benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyumlarını, bu olgular arasındaki ilişki ve etkileşimleri tespit ve tasvir etmeyi amaçlamaktadır. Bu araştırma tarama modeli ile yapılmıştır. Anket, Ordu Üniversitesinin çeşitli fakülte ve bölümlerinde öğrenim gören 341 öğrenciye uygulanmıştır. Anket formunda demografik değişkenlerin yanısıra 9 sorudan ve iki boyuttan oluşan “Dindarlık Ölçeği”, “Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği” ve 5 faktörden oluşan “Sosyal Medya Kullanımı İle İlgili Benlik Odaklı Doyum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma verileri IBM SPSS programı ile çözümlenmiştir. Hipotezlerin testi amacıyla t-test, ANOVA ve Pearson Korelasyon analizlerinden yararlanılmıştır. Araştırma sonucu cinsiyetin, dindarlık ve sosyal medyada benliğini övme/böbürlenme ile ideal benliğin icrası alt boyutlarında farklılığa yol açtığı bulgulanmıştır. İlahiyat fakültesi öğrencileri dindarlığın tüm boyutlarında diğer fakülte öğrencilerinden daha yüksek ortalamaya sahiptir. Benlik saygısı ile sosyal medyada kendini yüceltme ve kendini ifade etme alt boyutları arasında negatif yönde anlamlılık düzeyinde ilişki tespit edilmiştir. Dindarlık ve alt boyutları ile benlik saygısı arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir. Ayrıca dindarlık ile sosyal medyada benlik odaklı doyumlar arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Toplum hayatında önemli yer edinen sosyal medyanın daha iyi anlaşılabilmesine, toplumun sosyal medyaya yönelimine etki eden faktörlerin tespitine yönelik daha fazla araştırma yapılması, literatüre önemli katkılar sunacaktır. Özellikle anonimliğin hakim olduğu sanal ortamlarda toplumun davranış biçimlerinin anlaşılması, internet ve sosyal mecraların toplum hayatındaki olumsuz etkilerinin azaltılmasına yönelik bazı stratejiler geliştirilmesine imkan oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Dindarlık, Benlik, Benlik saygısı, Doyum kuramı, Sosyal medyada benlik sunumu.

Giriş

İnsanı tanımaya yönelik çabalar, psikoloji tarihinde pek çok kavramın oluşmasına yol açmıştır. Bu kavramlardan biri de “benlik” kavramıdır. Benlik, geçmişten günümüze kadar birçok psikolog tarafından incelenmiş; benliğin bazen birbirine yakın, bazen de farklı yönlerini ele alan değişik tarifler getirilmiştir.

Benlik kavramı sözlükte, “Bir kimsenin öz varlığı, kişiliği, onu kendisi yapan şey, kendilik, şahsiyet”, “kendi kişiliğine önem verme, kişiliğini üstün görme, kibir, gurur” (TDK, benlik) olarak tanımlanmaktadır. Benlik üzerine ilk çalışmaları ile bilinen William James (1931, 291) benliği, “*kişiyi kişi yapan bedeni ve ruhsal yapısı ile onun sahip olduğu maddi ve manevi şeylerin tümü*” olarak tanımlamıştır. Carl Rogers ise benliği, “ben”i tanımlayan her türlü değer, fikir ve algılar olarak görmektedir. Başka bir ifade ile benlik, kişinin kendisi hakkında “ben kimim” ya da “ne yapabilirim” sorularının cevabı olacak özelliklerinin farkında olmasıdır (Edward vd., 2016, 477). Bu yönüyle, benlik kişinin kendi kendini değerlendirışı, kendini algılayış ve yorumlayış tarzıdır. Benlik kişinin özellikleri, kabiliyetleri, düşünce ve değer yargıları, ideal ve beklentilerine yönelik algıların dinamik bir örüntüsüdür (Apaydın, 2016, 33). Mead’a göre, (1934, 135-144) doğumdan sonra başlayan ve bireyin gelişimi boyunca kurduğu sosyal ilişkileriyle şekillenen benlik algısı, bireyin kendisiyle ilgili algıları ve kabullerinin yanında, ailesinin (Kaya, 1997, 197) ve toplumun geri bildirimlerinden edindiği intibaları da içermektedir. Yani toplumun kişiye verdiği değer, bu değere yönelik tepkiler

neticesinde kişinin edindiği kendilik algısı, benliğinin oluşmasında etkilidir (Gençtan, 1997, 32; İnanç ve Yerlikaya, 2016, 304; Kuşat, 2001, 97; Mead, 1934, 173-178).

Farklı kaynaklarda çeşitli ayırımları yapılsa da (Higgins, 1987, 320) Rogers benliğin, *benlik kavramı* ve *ideal benlik* olmak üzere iki alt sistemi olduğunu ileri sürmektedir. Bireyin kendi varlığına ve deneyimlerine ilişkin farkındalık düzeyinde algıladığı her şeyi kapsayan sisteme **benlik kavramı** derken, kişinin kendinde görmeyi arzuladığı özellikleri içeren algısına ise **ideal benlik** adını vermektedir. Rogers'a göre benlik kavramı ile ideal benlik arasındaki farkın çok olması sağlıklı bir kişilik yapısına işaret etmektedir (Rogers, 2011, 333-343; İnanç ve Yerlikaya, 2016, 302; Cüceloğlu, 1994, 112).

Yüksek öz saygı yani benlik saygısı ile düşük öz saygı farklı güdüler tarafından yönetilir. Yüksek benlik saygısına sahip kişiler, başkalarının kendileri hakkında olumlu düşüncelerini, kendilerine hayran olmalarını, iyi yaptığını düşündüğü işler sonucunda övgüde bulunmalarını beklerler. Düşük benlik saygısı olan bireyler ise bu durumlardan hoşlanmazlar. Çünkü düşük benlik saygısına sahip bireyler kendilerini koruma güdüsüyle hareket ederler. Toplum içerisinde, bir başkasının yanında küçük düşmekten veya aşağılanmaktan çekinirler (Burger, 2006, 492).

Kendisine güveni olmayan özsaygısı düşük bireyler, kendisini yüceltmek amacıyla daha fazla nesneye sahip olmaya çabalarlar. Böyle kişiler düşük özgüvenini örtmek, kendini değerli ve seçkin bir insan olarak göstermek için, kullandıkları eşyaların markalarını, araçları, gezilen yerleri, gittikleri mekanları, tanıdıkları insanları, oturdukları semtleri öne çıkarırlar. Ne kadar bilindik olurlarsa o kadar beğenileceklerine, ne kadar beğenildilerse de o kadar değerli olacaklarına inanırlar (Gerçil, 2014, 55-56). Yapılan bir araştırma, benlik saygısı düşük olan bireylerin sosyal medya profillerinde daha fazla kendisini tanıtıcı içerik yükleme çabası içinde olduklarını ortaya koymaktadır (Mehdizadeh, 2010, 363). Sanal ortamlarda insanların yaptıkları alışverişleri, kullandıkları markaları, yedikleri yemekleri, gittikleri mekanları, evlerini, araçlarını her türlü kendisini değerli hissettirecek paylaşımlarını bu bakış açısıyla açıklanabilir.

Özgüveni düşük olan birey, yanlış anlaşılacağından korktuğu için kendini ifade etmekten kaçınır. Eleştirilmekten çekinen kişiler, buldukları ortamlarda kendi fikirlerini söyleyemez, mevcut fikirleri kabul etmese de kabul etmiş gibi görünür. Kendine saygısı düşük olan bireye, ilişki ve iletişim kurmada yaşanan korkular hakim olmaya başladığında, gerçek anlamda yeteneklerini ortaya koyamaz (Burger, 2006, 492; Gerçil, 2014, 56; Cüceloğlu, 1994, 119-120). Bu tür insanların eleştiri ve kınamanın önemli görülmediği, anonimliğin hakim olduğu, kimsenin kimseyi tanımadığı sosyal medya araçlarında çok daha fazla fikir ileri sürecekleri, kendi duygu ve düşüncelerini ifade edecek daha fazla paylaşımlarda bulunacakları, bu yöndeki iletişim ihtiyaçlarını sosyal medya araçları vasıtasıyla telafi edebilecekleri söylenebilir (Çelik ve Odacı, 2012, 438). Koch, ve Pratarelli (2004, 371-382) yürüttükleri bir araştırmada içe dönük bireylerin interneti, isim beyan etmeden (anonim) sosyalleşme amacıyla kullanımlarının arttığını ortaya koymaktadırlar. Başka bir araştırma bulgularından ise düşük benlik saygısının, internette daha fazla zaman geçirme üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır (Armstrong vd., 2000, 546).

Netice itibarıyla insanlar ister sanal olsun ister gerçek olsun, buldukları ortam ve çevrelerde bir şekilde benliklerini sunarak başkaları üzerinde izlenim oluşturlar (Goffman, 2016, 15-16). İzlenim oluşturma, çeşitli kaynaklardan gelen bilgiler doğrultusunda bir kişi hakkında yargıya varma sürecidir (Kağıtçıbaşı ve Camalcılar, 2017, 103). Sosyal medya kullanıcıları, diğerlerinin benliği hakkında karar verme sürecini

yönetmek adına, *kendisini nasıl tanıtmak istiyorsa o yönde* izlenim oluşturacak şekilde bir benlik sunumu gerçekleştirir. Yani kişi sosyal medya araçlarını belli amaçları gerçekleştirmeye yönelik olarak kullanır. Kişinin medya karşısında “maruz kalan” biçiminde pasif olmadığı, kendi doyum ve beklentilerine uygun olarak bir amaç doğrultusunda kullanacağı aracı seçen aktif bir birey olduğu argümanını ileri süren “kullanım ve doyum” kuramı çerçevesinde, sosyal medya kullanımının birey üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik birçok araştırma yapılmıştır (Higgins, 1987, 319-340; Idid, vd., 2012; Mings, 1997). Bu yaklaşıma göre birey, yeni medya mecralarını kullanarak bir kısım benlik ihtiyaçlarını karşılamakta ve bazı doyumlar sağlamaktadır (Ercan, 2016, 95).

Bireyin çevrimdışı kimliği çevrimiçi davranışlarını şekillendireceği gibi, çevrimiçi benlik sunumu da çevrimdışı kimliğini etkileyecektir (Nie and Sundar, 2013, 727). Bu bağlamda bireyin, psikolojik ve sosyal yaşantısının birçok yönüne etki eden dindarlık, (Turan, 2018, 509) benliğini oluşturma, değerlendirme ve sunma yaklaşımlarına da tesir edecektir. Çünkü din, insanı yücelten değerler sistemidir.

Bireyin yaratıcısını kabulü, ne kadar mükemmelleşebileceğini, kendisinin ötesine ne denli geçebileceğini (Kılıç, 2000, 12) yani güçlü bir benlik veya kendilik bilincini ifade edecektir. Ancak bu kendiliğin ötesine geçme hali bireyi, bir taraftan Allah’ın yanında ve yakınında oluşturma yükseleterek güçlü bir benlik bilinci oluşturmaya katkı sağlarken diğer taraftan ilah ve kul olma özelliklerini kavraması neticesinde ulaşamayacağı ve ideal benlik bilincinin de ötesinde “kendini övme ve böbürlenme” biçiminde ortaya çıkacak yüceltilmiş benlik bilincinden de uzaklaştıracaktır (Kılıç, 2000, 13-14). Bu bağlamda dindar bir insanın benlik saygısının, dindar olmayanlara göre daha sağlıklı ve yüksek olması beklenir (Koç, 2009, 476). Çünkü dini inançlar ve sorumluluklar, düşünen insanı, hayatı ve sonuç itibarıyla kendini yani benliğini tanımaya götürür (Tarlan, 1967, 6). Bu beklentiler doğrultusunda yurtiçinde ve yurtdışında birçok araştırma yürütülmüştür.

Yurtiçinde yapılan çalışmalar incelendiğinde benlik saygısı ile dindarlık arasında farklı sonuçların elde edildiği anlaşılmaktadır. Topuz’un (2013) yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerinde dindarlık tipolojileri ile benlik saygısı arasındaki ilişkileri incelendiği araştırmada ise iki olgu arasında anlamlı ve olumlu bir ilişkinin olduğunu ortaya çıkmıştır. Cengil (2009), ilahiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin benlik saygılarına bakmış, örneklemin %50’sinin yüksek, %46,3’ünün orta ve %3,7’sinin de düşük benlik saygı düzeyine sahip olduğu ortaya konulmuştur. Yıldız (2006a) tarafından yürütülen çalışmada da benlik gelişimini etkileyen faktörlerden birinin din/dindarlık olduğu tespiti yapılmıştır. Solmaz ve Şahin (2012) bir araştırmalarında ailenin, dindarlık ve sosyal benlik üzerinde olumlu etkiler oluşturduğunu ortaya koymuşlardır. Şahin’in (2005) ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde 418 öğrenci üzerinde yürüttüğü bir araştırmada, genel dindarlık başta olmak üzere dindarlığın inanç, duygu ve bilgi boyutları ile benlik saygısı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki elde edilmiştir. Bununla birlikte Ayten (2005), üniversite öğrencileri örnekleminde, kendini gerçekleştirmenin alt boyutlarından biri olan “kendine saygı” ile dindarlığın tecrübe boyutu arasında anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Kaya (1998) yaptığı bir araştırmada dinin benlik bütünlüğünü koruyan bir faktör olduğunu ifade etmektedir. Kuşat’a (2001) göre de benlik saygısı yüksek olan bireyler, daha dengeli dini tutum ve davranışlar sergilemektedir. Yıldız’ın (2006b) üniversite öğrencileri örnekleminde yürüttüğü çalışmasında ise benlik tasarımı ile dinsel yönelim biçimleri üzerinde anlamlılık düzeyinde ilişki tespit etmiştir. Tokur (2016) tarafından iç-güdümlü dindarlık ile benlik saygısı arasındaki ilişkiye bakılmış, iki değişken arasında pozitif yönde anlamlı ilişki elde edilmiştir. Ortadoğu Teknik Üniversitesinde 341 öğrenci

üzerinde yürütülen bir araştırmada da diğer çalışmalarla uyumlu bir biçimde, dindarlığın bilişsel alt boyutu ile benlik saygısı arasında pozitif yönde anlamlı korelasyon elde edilmiştir (Özdemir ve Gözün, 2013). Kimter (2012, 228) tarafından yapılan araştırmada da benlik saygısı ile dindarlığın inanç boyutu arasında güçlü ve pozitif yönde bir ilişki elde edilmiştir. Koç, (2009) 475 yetişkin örneklem üzerinde yürüttüğü bir araştırmada iç-güdümlü dindarlık ile realize edilmiş benlik saygısı olarak memnuniyet düzeyi arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki elde ederken, dış-güdümlü dindarlık ile pozitif veya negatif herhangi bir ilişki tespit edememiştir. Bu bulgulara karşın Yapıcı ve Kayıklık (2005) tarafından ortak yürütülen bir araştırmada, öznel dindarlık algısı bağlamında “hiç dindar değilim” diyenlerin “biraz dindarım” diyenlere nazaran daha yüksek benlik saygısına sahip oldukları tespit etmiştir. Yapıcı’nın (2004, 347) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada ise, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin diğer fakülte öğrencilerine nazaran daha düşük benlik saygısına sahip olduğu bulgulanmıştır. Yıldız ve Çapar (2010) tarafından ortaöğretim öğrencileri üzerinde yapılan ampirik araştırmada ise, benlik saygısı ile dindarlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir. Yapıcı ve Zengin’in (2003) ilahiyat fakültesi öğrencilerinin dinin etkisini hissetme ve benlik saygıları arasındaki ilişkilere baktıkları çalışmalarında anlamlı bir ilişki tespit edememişlerdir.

Yurtdışında yürütülen çalışmalarda da çelişkili sonuçlar elde edilmiştir. Hong Kong’da 11–28 yaş aralığında, 594 kişiden oluşan örneklem üzerinde yapılan bir araştırmada, içsel ve dışsal dindarlık ile benlik saygısı arasında ilişki bulunamamıştır (Liu, 2013). Yine, Donahue ve Benson (1995) tarafından ergenler üzerinde yürütülen araştırmada, dindarlık ile benlik saygısı arasında ilişki tespit edilememiştir. Bununla birlikte, üniversite öğrencileri üzerinde yürütülen bir araştırmada, dindarlık ve benlik saygısı arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur (Lalfakzuali, 2015). Beş ülke ergenleri üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada, benlik saygısı ile toplam dindarlık arasında pozitif bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir (Smith, vd., 1979). Afrikan-Amerikan kız ergenler üzerinde yapılan çalışmada, dindarlığın yüksek benlik saygısı ve olumlu psikolojik halle ilişkili olduğu bulgulanmıştır. Ayrıca farklı dindarlık seviyeleri ile aile dindarlığının benlik saygısı bakımından anlamlılık düzeyinde farklılığa yol açtığı tespit edilmiştir (Ball, vd., 2003). 13-15 yaş aralığında devlet okulu öğrencileri ile Katolik dini eğitim veren okul öğrencilerinin benlik saygıları üzerine yapılan araştırmada, Katolik dini okulda öğrenim gören kız öğrencilerin ortalamalarının devlet okulunda öğrenim gören kız öğrencilerin ortalamalarından istatistiki bakımdan anlamlılık düzeyinde farklılaştığı tespit edilmiştir (Bagley and Mallick, 1997). 143 Müslüman Üniversite öğrencisi örnekleminde yapılan bir başka araştırmada ise dindarlıkla benlik saygısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki elde edilmiştir (Yakuub, 2017). 5877 kişiden oluşan bir örneklem üzerinde yürütülen başka bir araştırmada, dindarlıkla benlik saygısı arasında istatistiki olarak anlamlı sonuç elde edilmiştir (Reilaikd and Lauterbach, 2008). Yürütülen benzer bir araştırmada da kilise etkinliklerine katılmanın kişinin benlik saygısını yükseltmede etkili olduğu tespit edilmiştir (Forst and Healy, 1990). Yapılan başka bir araştırmada ise 11 ülke ve 187.957 katılımcıdan elde edilen veriler doğrultusunda, yüksek öznel dindarlık algısının, yüksek benlik saygısını öngördüğü ifade edilmektedir (Gebauer vd., 2012).

1. Konu Amaç ve Hipotezler

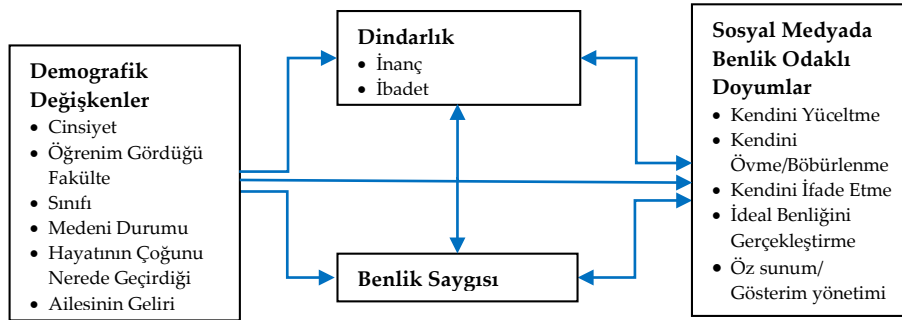
Bireyin duygu, düşünce ve davranışlarını şekillendiren dindarlık, kişinin iç dünyasında etkili olduğu gibi sosyal hayatına da yön vermektedir. Sosyal ilişkilerin temelinde önemli bir etken olarak kabul edilen benlik saygısının da din ve dindarlığın etki alanında olduğu birçoğ araştırma bulgularınca desteklenmektedir.

Bununla beraber toplum hayatına hızla giren ve önemli bir yer edinen internet, sosyal ağlar vasıtasıyla bireye sanal mecralarda sosyalleşme ortamları sunmaktadır. Sosyal medyanın toplum hayatında bu denli sarsılmaz yer edinmesinin temelinde, kullanıcıların psikolojik ve/veya sosyal ihtiyaçlarına doyum sağlamasının bulunması muhtemeldir.

Bu çerçevede bu çalışmanın temel problemi, dindarlığın benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyumlarla ilişkilerini tespit ve tasvir etmektir. Bu bağlamda bu çalışmanın temel amacı, *Ordu Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin dindarlık düzeyleri, benlik saygısı ve sosyal medya kullanımı ile ilgili benlik odaklı doyumları arasındaki etkileşimleri* ortaya çıkarmaktır. Bu temel amaçla birlikte, örneklemin *demografik özelliklerinin dindarlık, benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyumları üzerindeki etkilerini ortaya koymak, bu olgular üzerinde etkili olan özellikleri tespit ve tasvir etmek* bu çalışmanın alt amaçlarını oluşturmaktadır.

Literatür incelendiğinde bu araştırmanın ele aldığı konuya benzer çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmaların birçoğunda, dindarlık ile benlik saygısı arasındaki ilişki ve etkileşimler incelenmiştir. Sosyal medya üzerine yapılan çalışmalarda ise özellikle demografik değişkenlerin internet ve sosyal medya kullanımı üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Yapılan daha az sayıda çalışmada ise benlik saygısı ile sosyal medya kullanımı arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Ancak dindarlık, benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyumlar arasındaki muhtemel ilişki ve etkileşimleri birlikte ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu olguları birlikte ele alarak incelemeyi amaç edinen bu çalışma bu yönüyle önemlidir. Araştırmanın modeli şema olarak şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1: Araştırmanın Modeli

1.1. Hipotezler

H₁. Cinsiyet dindarlık düzeyleri, benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyumlar bakımından fark oluşturur. Kadınlar erkeklere nazaran daha dindardır. Erkeklerin benlik saygıları daha yüksektir.

H₂. Öğrenim görülen fakülte dindarlık düzeyleri, benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyumlar bakımından fark oluşturur. İlahiyat Fakültesinde öğrenim gören katılımcıların dindarlık düzeyleri daha yüksektir.

H₃. Öğrenim gördüğü sınıf düzeyi katılımcıların dindarlık düzeyleri, benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyumlar bakımından farklılığa yol açar. Son sınıf öğrencilerinin birinci sınıflara nazaran benlik saygıları daha yüksektir.

H₄. Medeni durum dindarlık düzeyi, benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyum ortalamalarında farklılığa yol açar. Evlilerin dindarlık düzeyi daha yüksektir. Evlilerin benlik saygıları bekarlara nazaran daha yüksektir.

H₅. Hayatının çoğunu geçirdiği yerleşim birimi dindarlık, benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyum ortalamalarında farklılığa yol açar. Hayatının çoğunu kasabada geçirenler dindarlık, büyük şehirde geçirenler ise benlik saygısı ve benlik doyumları bakımından diğer gruplardan farklılaşır.

H₆. Ailesinin gelir düzeyi dindarlık, benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyum ortalamaları üzerinde farklılığa yol açar. Ailesinin gelir durumu yüksek olanların benlik saygıları da yüksektir.

H₇. Dindarlık, benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyumlarla ilişki ve etkileşim içindedir. Dindarlık benlik saygısı üzerinde pozitif, sosyal medyada kendini övme/böbürlenme alt ölçeği ile negatif ilişki içerisindedir. Benlik saygısı düşük bireylerin, sosyal medyada benlik odaklı doyum ortalamaları yüksektir.

2. Yöntem

Araştırmanın teorik kısmında dokümantasyon, uygulama kısmında ise tarama modeli kullanılmıştır. Veriler anket tekniği ile toplanmıştır.

2.1. Örneklem

Araştırmaya Ordu Üniversitesinin çeşitli bölümlerinde öğrenim gören 205'i kadın, 136'sı erkek olmak üzere 341 öğrenci katılmıştır. 45 (%18,2) öğrenci Diş Hekimliği Fakültesinde, 24 (13,2) öğrenci Matematik Bölümünde, 44 (%12,9) öğrenci Sinema TV Bölümünde, 33 (%9,7) öğrenci Ziraat Fakültesinde, 76 (%22,3) öğrenci İlahiyat Fakültesinde, 57 (%16,7) öğrenci Sosyoloji Bölümünde, 62 (%18,2) öğrenci ise Yabancı Diller Bölümünde öğrenim görmektedir. Katılımcıların 56 (%16,4)'sı 1. sınıf, 141 (%41,3)'i 2. sınıf, 114 (33,4)'ü 3. sınıf, 30 (%8,8)'u 4. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Katılımcıların 11 (%3,2)'i evli 338 (%99,1)'i bekarlıdır. Üç öğrenci bu soruya cevap vermemiştir. Öğrencilerin 51 (%15)'i hayatının büyük bir çoğunluğunu köyde, 40 (%11,7)'i kasabada, 138 (%40,5)'i ilde, 110 (%32,3)'ü büyükşehirde, geçirmişlerdir. Bu soruya iki katılımcı cevap vermemiştir. Katılımcıların aile gelir düzeyi bakımından ise özellikleri şöyledir. 40 (%11,7)'i ailesinin gelir düzeyinin 1300 veya altı olduğunu, 142 (%41,6)'si 1301-2500 arası olduğunu, 86 (%25,2)'sı 2501-3500 arası olduğunu, 31 (%9,1)'i 3501-5000 arası olduğunu, 27 (%7,9)'si 5001-10000 arası olduğunu, 7 (%2,1)'si 10001 ve üzeri gelire sahip olduğunu beyan etmişlerdir. 8 öğrenci (%2,1) bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan anket formu dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır. İkinci bölümde Ayten tarafından geliştirilen iki boyutlu ve 9 sorudan oluşan Dindarlık Ölçeği kullanılmıştır. Üçüncü bölüm Rosenberg Benlik Saygısı

Ölçeğinden, dördüncü bölümün ise Nilüfer Ercan tarafından geliştirilen ve 5 boyuttan oluşan Sosyal Medya Kullanımı İle İlgili Benlik Odaklı Doyum Ölçeğinden oluşmaktadır.

Dindarlık Ölçeği: Bu araştırmada Ayten tarafından geliştirilen ve psikometri çalışmaları yapılan 9 ifadeden oluşan dindarlık ölçeği kullanılmıştır (KMO=0.773; $\chi^2=258.387$; $p=0.000$; ölçeğin açıklama yüzdesi %50,2) (Ayten, 2012, 110). İki boyutlu olarak değerlendirilen ölçeğin birinci boyutu, inanç-etki düzeyini, ikinci boyutu ise ibadet-bilgi düzeyini belirlemeye yönelik ifadeleri içermektedir. Ölçeğin puanlanmasında en olumsuz değerlendirme (hiç etkili değil/hiç) 1 puanla, en olumlu değerlendirme (çok etkili/her zaman) 3 puanla olmak üzere 3'lü derecelendirme yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini gösteren Cronbach's Alpha değerinin ,875 olduğu tespit etmiştir. Eldeki bulgular doğrultusunda "dindarlık ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu" söylenebilir. Analiz sürecinde ölçekten elde edilen ortalamalar kullanılmıştır. Buna göre 3'e yaklaşan ortalama güçlü dindarlığı ifade ederken, 1'e yaklaşan ortalama ise düşük dindarlığı ifade etmektedir.

Benlik Saygısı Ölçeği: Araştırmada, Morris Rosenberg tarafından 1965 yılında geliştirilen, Çuhadaroğlu tarafından 1985 yılında Türkçe'ye çevrilen "Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği"nin 10 soruluk "Benlik Saygısı" alt ölçeği kullanılmıştır. Çuhadaroğlu tarafından test-tekrar test tekniğiyle yapılan güvenilirlik çalışmalarında, iki ölçüm arasındaki korelasyonun ,75 olduğu tespit edilmiştir. Soruların değerlendirilmesinde Guttman puanlama yöntemi kullanılmıştır. Buna göre; 1., 2. ve 3. sorular, 4. ve 5. sorular ile 9. ve 10. sorular birlikte değerlendirilmektedir. İlk üç sorudan herhangi ikisinden puan alınırsa (2/3) bu kümeden bir puan almış olunur. 4. ve 5. ile 9. ve 10. soru gruplarında puan alınan şıklardan biri işaretlendiğinde, yine bu kümeden de bir puan alınır. 6., 7. ve 8. soruların her biri ayrıca puanlanır. Buna göre bir katılımcı testten en yüksek 6, en düşük ise 0 puan almaktadır. 0-1 puan yüksek, 2-4 puan orta ve 5-6 puan düşük benlik saygısı düzeyini ifade etmektedir (Çuhadaroğlu, 1989, 30-33).

Sosyal Medya Kullanımı İle İlgili Benlik Odaklı Doyum Ölçeği: Çalışmada, Ercan tarafından geliştirilen "Facebook kullanımı ile ilgili benlik odaklı doyum" ölçeği kullanılmıştır (Ercan, 2016). Ölçekte yer alan "Facebook" ifadeleri "Sosyal Medya" ifadelerine dönüştürülmüştür. "Belli bir amaca ulaşmak için, Facebook'ta kendimle ilgili arzuladığım izlenimi yaratabilirim" ifadesi uzman incelemesi sonucu anlaşılacağı gerekçesi ile ölçekten çıkarılmıştır. Toplam 341 katılımcı tarafından doldurulan formlar faktör analizine tabi tutulmuştur. Analiz sürecinde faktörler, literatüre ve Ercan'ın çalışmasına uygun olarak 5 faktörle sınırlandırılmıştır. Farklı faktörlerin altında birbirine yakın değerler alan 3. 4. 8. 9. 17. 21. 35. 36. 43. 49. 56. 57. ifadeler analizden çıkarılmıştır. Diğer ifadelerin ise anlam bakımından aynı gruplar içerisinde yer alıp almadığı incelenmiştir. 5 faktör altında yer alan toplam 47 ifade yeniden faktör analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda, KMO değerinin ,952, Bartlett's Test of Sphericity 8527,649, $p=,000$, açıklanan varyansın ise 58,207 olduğu tespit edilmiştir.

"Rotated Component Matrix" tablosu incelendiğinde, 1. Faktöre 20, 1, 31, 53, 39, 47, 54, 32, 19, 12, 2, 52 numaralı ifadelerin, 2. Faktöre 44, 42, 51, 33, 16, 59, 18, 55, 37, 48, 6, 14, 58, 26, 7 ve 23 numaralı ifadelerin, 3. Faktör 27, 34, 13, 25, 45, 28, 29, 40, 30, 10, 46 numaralı ifadelerin, 4. Faktöre ise 5, 11, 15, 41 ve 24 numaralı ifadelerin, 5. Faktör ise 38, 50 ve 22 numaralı ifadelerin girdiği görülmüştür.

1. Faktör “Kendini Yüceltme” (Self Enhancement): Bireyin kendini olumlu değerlendirme ve olumsuz değerlendirmeden kaçınma eğilimi doğrultusunda sosyal medyada benliğini yükseltme amacıyla yaptığı benlik sunumunu içermektedir.
2. Faktör: “Kendini Övme/Böbürlenme” (Self Aggrandizement): Şişirilmiş ve kendini beğenmiş bir benlik sunumuna ve algısına ilişkin tatmin edici ifadeleri içermektedir.
3. Faktör: “Kendini İfade Etme” (Self Expression): Bireyin genel olarak, duygu, düşünce, kişisel ve sosyal özellikler ve seçimleri gibi kimliğini ortaya koyması, yansıtması olarak tanımlanmaktadır.
4. Faktör: “İdeal Benliğini Gerçekleştirme” (Performing İdeal Self): Bireyin gerçek benliğinin dışında, olmak istediği, kendine uygun bulduğu ideal benliğini sunmaya yönelik ifadeleri içermektedir.
5. Faktör: “Öz sunum/ Gösterim yönetimi” (Self-presentation/ Impression management): Çevrimiçi veya çevrimdışı, bireyin, diğer insanlar üzerinde bıraktığı izlenimi yönetme olarak tanımlanmaktadır (Ercan, 2016, 98-100).

Araştırmada analizler, faktör ortalamaları üzerinden yapılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırma için hazırlanan anket formu Ordu Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kuruluna sunulmuş ve kurulun 17/05/2017 tarih ve 6 nolu kararı ile formun etik yönden uygun olduğu anlaşılmıştır. Veriler 05/12/2017-19/12/2017 tarihleri arasında ders öncesi ve sonlarında yüz-yüze görüşme ve bilgilendirme eşliğinde katılımcılardan toplanmıştır. Gözle yapılan incelemelerde 25 formun boş bırakıldığı, 62 formun ise özensiz doldurulduğu tespit edilerek toplam 87 form araştırma dışı tutulmuştur. Elde edilen veriler IBM SPSS Statistics programıyla değerlendirilmiştir.

Araştırma sürecinde; araştırmaya katılanların özelliklerini belirlemek üzere frekans analizleri, gruplar arası farklılıkları tespit etmek için t-test ve tek yönlü varyans analizi (oneway ANOVA) ve farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için “scheffe” testi, iki değişken arasındaki ilişkileri tespit etmek üzere Pearson Correlations analizi kullanılmıştır.

3. Bulgular ve Tartışma

Tablo 1: Cinsiyetin Dindarlık, Benlik Saygısı ve Sosyal Medyada Benlik Sunumu Üzerinde Farkları (t-test)

Boyutlar	Cinsiyet	N	Ort.	S	t	p
Genel Dindarlık	Kadın	205	2,3474	,39608	-4,071	,000
	Erkek	136	2,1479	,50600		
İnanç Boyutu	Kadın	205	2,2553	,48992	-3,368	,001
	Erkek	136	2,0592	,57720		
İbadet Boyutu	Kadın	205	2,4642	,37993	-4,166	,000
	Erkek	136	2,2610	,51985		
Benlik Saygısı	Kadın	205	1,7463	,57228	,178	,859
	Erkek	136	1,7353	,54752		
Kendini Yüceltme	Kadın	205	3,0557	,88957	-1,107	,269
	Erkek	136	2,9469	,88679		
Kendini Övme	Kadın	205	2,3888	,73185	-3,144	,002
	Erkek	136	2,6670	,89350		
Kendini ifade Etme	Kadın	205	3,1794	,78677	,063	,950
	Erkek	136	3,1738	,82491		
İdeal Benlik	Kadın	205	2,4556	,82318	-2,142	,033
	Erkek	136	2,6559	,87803		
Öz-sunum	Kadın	205	3,1187	,93542	,611	,542
	Erkek	136	3,0551	,94956		

Tablo 1 verileri incelendiğinde cinsiyetin, dindarlık ölçeğinin geneli ve alt boyutlarından elde ettikleri puanlar bakımından fark oluşturan bir faktör olduğu, kadınların erkeklere nazaran daha yüksek ortalama elde ettikleri anlaşılmaktadır ($p < 0,05$). Genel dindarlık düzeyleri bakımından kadınlar 2,35, erkekler 2,15 ortalama elde etmişlerdir. Turan ve İyibilgin (2018) tarafından Ordu Üniversitesinde aynı dindarlık ölçeği kullanılarak yürütülen araştırmada da kadınlar (Ort=2,35), erkeklere (Ort=2,14) nazaran istatistiki bakımdan anlamlılık düzeyinde daha yüksek puan elde etmişlerdir. Farklı zamanlarda ve farklı fakülte ve kişiler üzerinde yapılan her iki araştırmada da birbiri ile neredeyse aynı ortalamaların elde edilmesi, bir yönüyle ölçeğin güvenilirliğini vurgularken diğer yönüyle de Ordu Üniversitesi öğrencilerinin dindarlıkları üzerinde yorum yapma kabiliyetini artırmaktadır. Buna karşın Ordu Üniversitesi örnekleminde, öznel dindarlık algıları üzerinden yürütülen bir başka araştırmada istatistiki bakımdan anlamlılık düzeyine ulaşmasa da erkeklerin (Ort=4,42), kadınlara (Ort=4,31) nazaran kendilerini daha dindar olarak algıladıkları tespit edilmiştir (Turan, 2018, 498).

Türkiye’de dindarlık üzerine yapılan çeşitli araştırmalarda, cinsiyetin dindarlık üzerindeki etkisine yönelik farklı sonuçlar bulgulanmıştır. Yapıcı’nın genel dindarlık ve dindarlığın alt boyutları bağlamında yürüttüğü meta-analitik çalışmada, bazı araştırmalarda kadın dindarlığının önde olduğu, bazı araştırmalarda erkek dindarlığının öne çıktığı bazı araştırmalarda ise cinsiyetin herhangi bir farka yol açmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte Yapıcı (2012) kadınların, kısmen erkeklerden daha dindar olma yönünde bir eğiliminin olduğu kanaatini bildirmektedir. Ayten (2013, 18) tarafından yapılan bir araştırmaya göre kadınlar (Ort=27,4), erkeklere (Ort=25,9) nazaran daha dindardır. Türkiye’nin farklı illerinde yaşayan 838 kişilik örneklem grubu üzerinde yürütülen bir araştırmada, genel dindarlık ve alt boyutlarının ortalamalarında cinsiyetin fark oluşturduğu tespit edilmiştir. Genel dindarlık bakımından kadınlar 3,80 ortalama elde ederken erkekler 3,68 ortalama elde etmiştir (Uysal, 2015, 45). Bununla birlikte yapılan bazı dindarlık

araştırmalarında, cinsiyetin fark oluşturmadığı veya erkeklerin dindarlık puanlarının daha yüksek olduğu görölmektedir. Uysal (2016, 26) tarafından yürütölen bir araştırmada kadın (4,40) veya erkek (4,31) olmanın dindarlık bakımından manidar bir farklılığa yol açmadığı tespit edilmiştir. Ayten ve Tura (2017, 44) tarafından yürütölen bir araştırmada ise genel dindarlık (erkekler: 4,21 kadınlar: 4,19) ve dindarlığın bilgi-ibadet (erkekler: 4,08 kadınlar: 3,89) boyutlarında erkeklerin ortalamalarının daha yüksek olduğu, inanç-etki boyutunda ise kadınların (Ort:4,40) erkeklere (Ort:4,29) nazaran daha dindar olduğu bulgulanmıştır. Ancak sadece bilgi-ibadet boyutundaki farklılığın istatistiki bakımdan anlamlılık düzeyine ulaştığı rapor edilmiştir.

Yurtdışında yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Fransa'da yaşayan Müslöman-Türk örneklem üzerinde, dindarlığı iç ve dış olmak üzere iki yönelim boyutunda ölçen dindarlık envanteri ile yapılan araştırmada, kadınların iç-güdümlü dindarlık puanlarının (38,9) erkeklerin puanlarından (36,6) istatistiki bakımdan anlamlılık düzeyinde farklılaştığı tespit edilmiştir. Dış-güdümlü dindarlık puanları yönüyle cinsiyet değişkeni istatistiki anlamda bir farklılığa yol açmamaktadır (Koç, 2013, 426). Kanada'da Katolik Okulu öğrencileri ile devlet okulu öğrencilerinden oluşan örneklem üzerinde yürütölen araştırmada, her iki grupta da kızların ortalamasının (Katolik:2,07 Devlet:1,91) erkeklerin ortalamasından (Katolik:1,83 Devlet:1,73) manidar bir şekilde yüksek olduğu bulgulanmıştır (Bagley and Mallick, 1997, 90). 18-48 yaş aralığında toplam 363 kişilik bir örneklem üzerinde yürütölen bir araştırmada da kiliseye katılım, ibadet etme ve dinin önemli görölmesi boyutlarının tamamında kadınlar, erkeklere nazaran daha yüksek ortalama elde etmişlerdir (Leondari and Gialamas, 2009, 245). Ergenler üzerine yürütölen bir araştırmada ise kadınların erkeklerden daha yüksek ortalama elde ettikleri tespit edilmiştir (Fruehwirth vd., 2016, 35). Pakistan'da 300 Müslöman üniversite öğrencisi örnekleminde yürütölen araştırmada dindarlığın ibadet boyutunda (religious activity) cinsiyet manidar bir fark oluştururken (Kızlar: Ort=35,28, Erkekler: Ort=34) inanç boyutunda (religious belief) iki grup arasında farklılığa rastlanmamıştır (Arshad and Uzair, 2017, 22). Buna karşılık, Kuveyt'te Müslöman ergenler üzerinde yapılan bir araştırmada erkeklerin kızlara nazaran daha dindar olduğuna dair sonuçlara ulaşılmıştır (Khalek, 2011, 135). Üniversite örnekleminde, dini ve manevi yaşantıyı ölçmek üzere tasarlanan bir ölçekle yapılan bir araştırmada dindarlık, maneviyat ve diğer alt boyutlar bakımından cinsiyetin fark oluşturmadığı tespit edilmiştir (Sakellari vd., 2018, 140). Avusturya'da lise öğrencilerinden oluşan örneklem üzerinde yürütölen araştırmada ise kadın veya erkek olmanın dindarlık bakımından fark oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Ciarrochi and Heaven, 2012, 681).

Yapıcı'nın da tespitlerine paralel olarak, yurtiçinde ve yurtdışında yapılan araştırmalarda, her ne kadar kadınlar kısmen erkeklerden daha dindar olma eğiliminde olsalar da cinsiyetin dindarlık üzerindeki etkisinin belirgin olmadığı, bazı araştırmalarda kadın dindarlığı ön plana çıkarken bazı araştırmalarda erkek dindarlığının ön planda olduğu, bazı araştırmalarda ise iki grup arasında farklılaşma görölmediği söylenebilir (Yapıcı, 2016, 152-153; Arthur, 2012, 19-20).

Tablo 1 verileri incelendiğinde cinsiyetin benlik saygısı üzerinde etkili bir faktör olmadığı anlaşılmaktadır ($p>,05$). Ancak literatürde cinsiyet, benlik saygısının ana unsurları arasında sayılmaktadır (Rosenberg and Pearlin, 1978, 67; Bayraktar vd., 2009, ⁴⁹). Yapılan çeşitli araştırmalarda, cinsiyetin benlik saygısına etkisi bakımından çelişkili sonuçlar elde edilmiştir. Yurtdışında ağırlıklı dini eğitim veren (Katolik ve Protestan) okullar ile devlet okullarının karşılaştırıldığı bir araştırmada, cinsiyetin benlik saygısı üzerinde etkili bir faktör olduğu (kızlar 29,46%, erkekler 39,66%) iki grup arasında manidar farklılığın bulunduğu tespit edilmiştir (Mather, 2015, 83). Ortaokul düzeyinde öğrenciler üzerinde yürütölen diğer bir araştırmada da erkeklerin

benlik saygısının (Ort=111.97, S= 19.04) kızlara nazaran (Ort= 103.11, S= 16.38) daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır (Aziz vd. 2018, 214). 16-19 yaş aralığında Afrikalı-Amerikan ergenlerden oluşan örneklem üzerinde yapılan bir araştırmada, regresyon analizi sonucunda cinsiyetin benlik saygısı için yordayıcı olduğu, erkek öğrencilerin benlik saygılarının kızlara nazaran daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Skinner vd. 2018, 205). Genç örneklem üzerinde yürütülen bir başka araştırmada da cinsiyetin benlik saygısı üzerinde fark oluşturduğu, erkeklerin ortalamasının (27,14) kızların ortalamasından (26,11) önemli düzeyde yüksek olduğu bulgulanmıştır ($p<.01$) (Liu, 2013, 30). Bununla birlikte, üniversite öğrencilerinden oluşan örneklem üzerinde yapılan bazı araştırmalarda ise kız veya erkek olmanın benlik saygısı bakımından fark oluşturmadığı bulgulanmıştır (Arshad and Uzair, 2017, 22; Lin and Lin, 2018, 649).

Türkiye’de yapılan çalışmalarda da çelişkili sonuçların elde edildiği görülmektedir. Rosenberg benlik saygısı ölçeğinin kullanıldığı bir araştırmada cinsiyetin benlik saygısı bakımından farklılığa yol açtığı, erkeklerin benlik saygılarının kızlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda öğrenim gören öğrencilerin benlik saygıları üzerine yürütülen bir araştırmada cinsiyetin farka yol açmadığı tespit edilmiştir (Akçakoyun, 2018, 74). Yapıcı ve Zengin’in (2003, 106) ilahiyat fakültesi öğrencilerinden oluşan örneklem üzerinde yürüttüğü araştırmaya göre erkeklerin benlik saygısı kızlara nazaran yüksek olsa da bu farklılık manidar değildir. Tokur’un (2016, 168) üniversite öğrencileri, Şahin’nin (2005, 192) ergenler, Topuz’un (2013, 147) yetişkinler, Cengil’in (2009, 89) İlahiyat Fakültesi birinci sınıf öğrencileri, Yıldız ve Çapar’ın (2010, 114) Ortaöğretim öğrencileri, Razi ve arkadaşlarının (2009, 22) genç örneklem üzerinde, Ünver ve arkadaşlarının (2014, 264) üniversite örnekleminde yürüttüğü araştırmalarda cinsiyetin benlik saygısını açıklayan, farklılığa yol açan bir değişken olmadığı tespit edilmiştir (Balat ve Akman, 2004, 175). Bununla birlikte, Yıldız (2006b, 506) tarafından üniversite öğrencisi örnekleminde yürütülen, Baymur tarafından geliştirilen “Benlik Tasarımı Envanteri” kullanılan araştırmada ise kız öğrencilerin (Ort=53,82) erkek öğrencilere nazaran (Ort=44,78) daha yüksek benlik tasarımı puanına sahip olduğunu anlaşılmıştır. Kimter (2012, 225) de benzer bir araştırmada kızlar lehine anlamlılık düzeyinde farklılık tespit etmiştir. Özkan (1994, 6), bir araştırmasında yüksek benlik saygısının kızlarda, erkeklerden %15 oranında daha fazla olduğunu tespit etmiştir. Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri kullanılan bir araştırmada ise kadınların benlik saygısı ortalamaları (Ort=17,81) erkeklere (Ort=16,87) nazaran anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur (Saygılı vd., 2015, 213). Üniversite örnekleminde yürütülen ve Trakya Benlik Saygısı Envanteri ile yapılan bir araştırmada, kadınların benlik saygısı ortalamasının (Ort=129,30) erkeklerin ortalamasından (Ort=126,15) anlamlılık düzeyinde yüksek olduğu tespit edilmiştir (Arıca, 2005, 26). Üniversite örnekleminde yürütülen bir araştırmada ise kadınların benlik saygısı ortalamasının erkeklere nazaran anlamlılık düzeyinde daha yüksek olduğu bulgulanmıştır (Bulut ve Kuşak, 2018). Yurtiçinde ve yurtdışında yapılan çalışmalarda çelişkili sonuçların elde edilmesi, kullanılan ölçek ve seçilen örneklem grubu ile açıklanabilir.

Elde edilen bu çelişkili sonuçlar çeşitli bakış açıları altında yorumlanabilir. Erkeklerin benlik saygılarının yüksek olması çocuk yetiştirme biçimleriyle izah edilebilir. Erkek çocuklar soyun devamı olarak görülmekte erkeklere, kızlara nazaran daha fazla değer verilmektedir (Yörükoğlu, 2007, 35). Ayrıca erkeğin fiziksel yapısı itibarıyla kızlardan daha güçlü olması bir kısım güç gerektiren işlerde daha başarılı olmalarına imkan sağlamaktadır. Kızlar ev dışı etkinliklerde erkeklere nazaran daha fazla kısıtlanmakta bunun sonucu olarak da kızların evde, erkeklerin dışarda aktif olmalarına yönelik roller kültür tarafından desteklenmektedir (Uluğtekin, 1984, 50). Erkekler, kendisine güven, sorumluluk, ayakları üzerinde durma, cesaretli olma, daha

çok toplum içinde olma, kendini kanıtama, başarıya gibi özelliklerle yetiştirilirken kızlar; teslimiyet, şefkatli ve merhametli olma, kabul etme, tasdik etme gibi özelliklerle yetiştirilmektedir (Yörükoğlu, 2007, 35-38; Ersoy, 2009, 211-213). Toplumsal cinsiyet ve üstlendiği roller bakımından çocuk yetiştirmedeki bu farkların, kadın ve erkeklerin benlik saygıları üzerinde de etkili olması beklenmesine rağmen, özellikle Türk örneklerinde yapılan araştırmalarda bu beklentinin yeteri düzeyde desteklenmemesi, Türk toplumunda, toplumsal cinsiyet ve rollere yönelik bakış açılarının farklılaşmasından kaynaklandığı söylenebilir. Ataerkil bir yapı gözlemlense de Türk kültüründe kadının daima önde olduğu, kaynaklardan anlaşılmaktadır (Miyasoğlu, 1999, 17). Özellikle üniversite ortamında kadınların daha kolay sosyal ortamlara girebilmesi, günümüz toplumunda kadınların değeri hususunda farkındalığı artırıcı çalışmaların olması, Türk toplumunda kadınların benlik saygısının yüksek olmasına da etki ettiği söylenebilir.

Sosyal medyada benlik odaklı doyum ölçeğinin; kendini övme/böbürlenme ve ideal benliğini gerçekleştirme alt boyutlarında cinsiyet, manidar bir farklılığa yol açarken ($p < .05$), ölçeğin kendini yüceltme, kendini ifade etme ve öz-sunum/gösterim yönetimi alt boyutlarında ise istatistiksel bakımdan anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür. Kendini övme boyutunda erkeklerin ortalaması 2,66 iken kızların ortalaması 2,38'dir. İdeal benliğini gerçekleştirme alt boyutunda ise erkeklerin ortalaması ($Ort=2,65$) kızların ortalamasına ($Ort=2,45$) nazaran daha yüksektir. Ercan tarafından yapılan araştırmada ise cinsiyet ile kendini yüceltme arasında anlamlılık düzeyinde bir ilişki tespit edilmiştir (Ercan, 2016, 50). Yurtdışında yapılan bir araştırmada da bireylerin Facebook profillerini oluştururken sosyal olarak arzuladıkları kimliklerini sundukları tespit edilmiştir (Zhao, 2008, 1830). Bu sonuçlar doğrultusunda erkeklerin, sosyal medyada kendilerini olduklarından daha da abartıp, şişirilmiş bir benlikle sundukları söylenebilir. Bu boyut narsisizme yaklaşan, olumsuz bir benlik sunumu olarak tarif edilmektedir. Erkeklerin aynı şekilde ideal benliğini gerçekleştirme boyutunda kızlardan daha yüksek ortalama elde etmişlerdir. İdeal benliğini gerçekleştirme alt ölçeğinin maddeleri incelendiğinde bireyin, olmak istediği, kendisine yakıştırdığı bir benliği sunma gayretini ortaya koyarken, kendini övme/böbürlenme alt boyutunda ise olmak istediği arzuladığı benlikten öte, kendini büyük gösterme eğiliminin ağır bastığı söylenebilir.

Sanal mecralarda erkeklerin kızlara nazaran kendilerini "övme" ve "ideal benliğini sunma" alt boyutlarında daha yüksek ortalama elde etmeleri, Türk toplumunda kadın ve erkeğe bakış açısı ve cinsiyetlere yönelik beklenti ve rollerle izah edilebilir. Çünkü kadın, bir gruba girme ve grup tarafından kabul edilme bakımından erkeğe nazaran daha avantajlıdır. Ayrıca erkeklerin kendisini övme ve ideal bir şekilde sunma davranışının altında, Türk kültüründe erkeğin, toplumda yer edinebilmesi hatta ad alabilmesi ve evlenebilmesi için birtakım kahramanlıklar göstermesi beklentisinin toplumsal bilinçaltında izlerini hala koruyor olmasından kaynaklanabilir (Miyasoğlu, 1999, 17; Alptekin, 2009, 3). Başka bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, bu sonucun altında erkeklerin, karşı cins tarafından beğenilme gibi arzuların yattığı da düşünülebilir.

Cinsiyet değişkeninin yanında çeşitli meslek gruplarına kaynaklık eden, toplumun değerlendirmeleri bakımından farklı özelliklere sahip olan fakültelerde okumak acaba katılımcıların dindarlıkları, benlik saygıları ve sosyal medyada benlik sunumları bakımından farka yol açacak mıdır? Bu sorunun cevabını bulabilmek için yapılan ANOVA analizi tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Öğrenim Görülen Fakültenin Dindarlık, Benlik Saygısı ve Sosyal Medyada Benlik Sunumu Üzerinde Farkları (ANOVA)

Faktörler	Fakülteleri	N	Ort.	S.	F	P	Scheffe
Genel Dindarlık	Diş Hekimliği	45	2,21 ^{ab}	,372	13,620	,000	3 Grup oluşmuştur a ile b ve c ab ile c
	Matematik	24	2,22 ^{ab}	,415			
	Güzel Sanatlar	44	1,97 ^a	,468			
	Ziraat Fakültesi	33	2,07 ^{ab}	,550			
	İlahiyat	76	2,57 ^c	,267			
	Sosyoloji	57	2,37 ^b	,316			
	Yabancı Diller	62	2,16 ^{ab}	,511			
İnanç-Etki Boyutu	Diş Hekimliği	45	2,14	,431	10,777	,000	3 Grup oluşmuştur a ile b c ile a ve ab
	Matematik	24	2,13	,489			
	Güzel Sanatlar	44	1,86 ^a	,578			
	Ziraat Fakültesi	33	1,96 ^{ab}	,600			
	İlahiyat	76	2,50 ^c	,375			
	Sosyoloji	57	2,29 ^b	,424			
	Yabancı Diller	62	2,03 ^{ab}	,587			
İbadet-Bilgi Boyutu	Diş Hekimliği	45	2,30 ^{ab}	,408	10,957	,000	3 Grup oluşmuştur a ile b ve c ab ile c
	Matematik	24	2,32 ^{ab}	,426			
	Güzel Sanatlar	44	2,10 ^a	,503			
	Ziraat Fakültesi	33	2,21 ^{ab}	,562			
	İlahiyat	76	2,66 ^c	,272			
	Sosyoloji	57	2,48 ^b	,256			
	Yabancı Diller	62	2,32 ^{ab}	,513			

Yapılan gruplar arası karşılaştırmada genel dindarlık ve dindarlığın alt boyutları arasında manidar bir farklılık söz konusu iken ($p<,000$), değişik fakültelerde okumanın benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyum ölçeğinin alt boyutları arasında fark oluşturmadığı ortaya çıkmıştır.

Scheffe testine göre öğrenim görülen fakülte, genel dindarlık ortalamaları bakımından üç grup oluşturmaktadır. Bulgulara göre ortalaması en düşük grup Güzel Sanatlar Fakültesi ($Ort=1,97$), ortalaması en yüksek grup ise İlahiyat Fakültesidir ($Ort=2,57$). Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerinin ortalamaları, Sosyoloji bölümünde ($Ort=2,37$) ve İlahiyat Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin ortalamalarından istatistiki bakımdan anlamlılık düzeyinde farklıdır ($p<,05$). İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin ortalaması da, Ziraat Fakültesi ($2,07$), Diş Hekimliği Fakültesi ($Ort=2,21$) ve Matematik bölümü ($2,22$) öğrencilerinin ortalamalarından manidar bir şekilde farklılaşmaktadır.

Değişik fakültelerde okumak genel dindarlık üzerinde olduğu gibi dindarlığın alt boyutları bakımından da gruplar arasında farka yol açmaktadır. Dindarlığın inanç-etki boyutunda grupların ortalamaları bağlamında üç grup oluşmuştur. En düşük ortalamayı elde eden grup olan Güzel Sanatlar Fakültesi ($Ort=1,86$) öğrencilerinin ortalaması ile Sosyoloji bölümü öğrencilerin ortalaması ($2,29$) manidar bir şekilde farklılaşmaktadır ($p<,05$). Aynı şekilde en yüksek ortalamayı elde eden grubu oluşturan İlahiyat Fakültesi ($2,50$), Güzel Sanatlar Fakültesi, Ziraat Fakültesi ($1,96$) ve Yabancı Diller Fakültesinden ($2,03$) anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p<,05$).

Dindarlığın ibadet-bilgi boyutunda da ortalamaları bağlamında üç grup oluşmuştur. Bu boyutta da en düşük ortalamayı yine Güzel Sanatlar Fakültesi ($2,10$) en yüksek ortalamayı ise İlahiyat Fakültesi ($2,66$) elde etmiştir. Sosyoloji bölümü ise $2,48$ ortalama ile İlahiyat Fakültesinden sonra gelmektedir. Analiz sonuçlarına göre Güzel Sanatlar Fakültesi ortalamaları, Sosyoloji bölümü ve İlahiyat Fakültesi ortalamalarından manidar

bir şekilde farklılaşmaktadır ($p<,05$). İlahiyat Fakültesi ise Güzel Sanatlar Fakültesi yanında Ziraat Fakültesi (2,21), Diş Hekimliği Fakültesi (2,30), Matematik bölümü (2,20) ve Yabancı Diller Fakültesinden (2,20) anlamlı bir şekilde farklıdır ($p<,05$). Yapılan benzer bir araştırmada bu araştırmacının bulgularıyla paralel sonuçlar elde edilmiştir (Turan, İyibilgin, 2018, 417; Kimter, 2012, 208-210).

Bu sonuçlar doğrultusunda ağırlıklı din eğitimi alanın dindarlık üzerinde pozitif bir etki oluşturduğu söylenebilir. Bununla birlikte sosyoloji bölümü öğrencilerinin diğer fakülte/bölgümlere nazaran daha yüksek ortalama elde etmeleri, dinin sosyal bir olgu olması, toplum hayatında dinin fonksiyonunun bu öğrenciler tarafından daha iyi kavranması ve anlaşılmasına yordandırabilir. Gruplar içerisinde en düşük ortalamayı ise Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencileri elde etmiştir. Bu öğrencilerin dini tutum ve davranışlarının nispeten daha düşük olması ise ülkemizde sanatçılara atfedilen; bağımsızlık, özgür olma, karşıt olma gibi ayrıksı sıfatlarla ilişkilendirilebilir.

Elde edilen bulgulara göre, öğrenim görülen fakülte/bölüm, benlik saygısı bakımından farklılığa yol açmamaktadır. Üniversite örnekleminde yürütülen benzer çalışmaların bazılarında öğrenim görülen fakültenin olumlu benlik tasarımı/saygısı üzerinde etkisinin olmadığı yönünde sonuçlara ulaşılırken (Yıldız, 2006b, 506; Kimter, 2012, 224) bazı araştırmalarda önemli düzeyde ($p<,05$) farklılığa yol açtığı tespit edilmiştir (Yapıcı, 2004, 347; Altıok vd., 2010, 106).

Değişik fakültelerde öğrenim görmek, genel dindarlık ve alt boyutları ortalamaları bağlamında farklılaşırken acaba değişik sınıf seviyelerinde öğrenim görüyor olmak ne gibi farklılıklara yol açmaktadır? Bu sorunun cevabı tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Öğrenim Görülen Sınıfın Dindarlık, Benlik Saygısı ve Sosyal Medyada Benlik Sunumu Üzerinde Farkları (ANOVA)

Faktörler	Sınıflar	N	Ort.	S.	F	P	Scheffe
Genel Dindarlık	1. Sınıf	56	2,07 ^a	,496	6,202	,000	2 oluşmuştur a ile b
	2. Sınıf	141	2,34 ^b	,399			
	3. Sınıf	114	2,29 ^{ab}	,453			
	4. Sınıf	30	2,14 ^{ab}	,493			
İnanç-Etki Boyutu	1. Sınıf	56	1,93 ^a	,573	6,064	,000	2 oluşmuştur a ile b
	2. Sınıf	141	2,26 ^b	,464			
	3. Sınıf	114	2,21 ^b	,523			
	4. Sınıf	30	2,05 ^{ab}	,553			
İbadet-Bilgi Boyutu	1. Sınıf	56	2,23 ^a	,507	4,033	,008	2 oluşmuştur a ile b
	2. Sınıf	141	2,45 ^b	,395			
	3. Sınıf	114	2,39	,449			
	4. Sınıf	30	2,25	,527			

Sınıf seviyeleri, dindarlık ortalamaları bakımından farka yol açarken ($p<,05$), benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyum ölçeğinin alt boyutları bakımından herhangi bir farka yol açmamıştır ($p>,05$).

Tablo 3 verilerine göre katılımcıların genel dindarlık ve dindarlığın alt boyutlarından elde ettikleri ortalamalara bakıldığında, en yüksek ortalamayı 2. sınıfların aldığı (Genel dindarlık: 2,34, inanç/etki boyutu: 2,26, ibadet/bilgi boyutu: 2,45) en düşük ortalamayı ise 1. sınıfların (Genel dindarlık: 2,07, inanç/etki boyutu: 1,93, ibadet/bilgi boyutu: 2,23) elde ettiği görülmektedir. İki grup arasında genel dindarlık ve alt boyutları bakımından manidar bir farklılık söz konusudur ($p<,05$). 2. sınıf öğrencilerinin 1. sınıf öğrencilerinden daha yüksek ortalama elde etmeleri, yaş ve olgunlaşma ile açıklanabileceği gibi, ailesinden ayrılarak sorumsuz ve denetimsiz bir ortama giren gençlerin, dini duygu ve düşüncelerinden geçici olarak uzaklaştıkları, ortama uyum sağladıktan sonra ise tekrar sorumluluklarını hatırlayarak dini tutumlarında artış

yaşandığı şeklinde de izah edilebilir. Literatürde bu araştırmanın bulgularıyla benzer sonuçlar elde eden çalışmalar olduğu gibi (Sakellari vd., 2018, 141) herhangi bir farklılığın bulunmadığı araştırmalar da mevcuttur (Yapıcı ve Zengin, 2003, 100).

Araştırma öncesi üniversitelerin farklı sınıf seviyelerinde öğrenim görmenin öz güven bağlamında fark oluşturacağı öngörülse de bu çalışmada öngörüler desteklenmemiştir. Öğrenci örneklemini üzerinde yürütülen benzer bazı araştırmalarda, sınıf seviyesinin benlik saygısı üzerinde önemli bir farklılığa yol açmadığı tespit edilmiştir (Dinçer ve Öztunç, 2009, 26; Yapıcı ve Zengin, 2003, 108; Tokur, 2016, 169). Bununla beraber eğitim durumunun ve sınıf seviyesinin benlik saygısı üzerinde etkili bir faktör olduğu tespit edilen araştırmalar da bulunmaktadır (Saygılı vd., 2015, 214; Ünver vd., 2014, 265; Altıok vd., 2010, 106).

Öğrenim görülen fakülte ve sınıf değişkenlerinin, araştırmada kullanılan dindarlık ölçeği bakımından fark oluşturduğu anlaşılmıştır. Acaba katılımcıların medeni durumu ölçme araçları bağlamında ne gibi farklılıklara yol açacaktır? Bu sorunun cevabını tablo 4 vermektedir.

Tablo 4: Medeni Durumun Dindarlık, Benlik Saygısı, Sosyal Medyada Benlik Sunumu Üzerinde Farkları (t-test)

Boyutlar	Medeni Durum	N	Ort.	S	t	p
İbadet/bilgi Boyutu	Evli	11	2,7273	,30526	-2,591	,010
	Bekar	327	2,3705	,45285		
Kendini İfade Etme	Evli	11	2,6388	,77624	-2,302	,022
	Bekar	327	3,2012	,79750		

Genel dindarlık ve alt boyutları, benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyum ölçeğinin alt boyutlarının bağımlı, medeni durumun bağımsız değişken alınarak t-test analizi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre medeni durumun, dindarlığın ibadet/bilgi boyutu ile sosyal medyada benlik odaklı doyum ölçeğinin kendini ifade etme boyutu ortalamaları üzerinde fark oluşturduğu anlaşılmıştır ($p < .05$). Ancak medeni durum, genel dindarlık, dindarlığın inanç-etki boyutu ve benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyum ölçeğinin diğer alt boyutları bakımından herhangi bir fark oluşturmamaktadır.

Dindarlığın ibadet/bilgi boyutu ortalamalarında ortaya çıkan farklar incelendiğinde, evli katılımcıların (Ort=2,72) bekar katılımcılara (Ort=2,37) nazaran daha yüksek ortalama elde ettikleri, görülmektedir ($t=2,591$). İbadetlerin öncelikle düzen ve sorumluluk gerektiren dini davranışlar olduğu göz önüne alındığında, evli bireylerin dindarlığın ibadet/bilgi boyutundan daha yüksek ortalama elde etmesi anlamlıdır. Çünkü bekar kişilerin hayatlarının evlilere nazaran daha düzensiz olacağı düşünülmektedir. Aile yaşantısında bir kısım sorumlulukları üstlenen birey, bununla birlikte çocuklarına model olacak, milli, manevi ve toplumsal değerleri onlara aktaracaktır. Ailenin bu misyonu göz önünde tutulduğunda evli bireylerin bekarlara nazaran daha sorumluluk sahibi olmaları, milli, manevi ve toplumsal değerleri yaşantısına aktarmada daha titiz davranmaları beklenmektedir. Bu sebeplerle evli bireylerin, sorumluluk ve düzen ile yakın ilişkili olan ibadetlere (Mehmedoğlu, 2004, 180; Turan, 2017, 173) katılımlarının bekarlara nazaran daha yüksek olması beklenen bir sonuçtur. Dindarlık üzerine yapılan çalışmalarda evliler lehine sonuçlar elde edildiği görülmektedir (Kızılgeçit ve Vural, 2017, 271; Turan, 2017, 162; Kızılgeçit, 2015, 176; Ayten, 2013, 129).

Evli ve bekar olmanın fark oluşturduğu ($p < .05$) sosyal medyada benlik odaklı doyum ölçeğinin “kendini ifade etme” boyutu incelendiğinde, bekarların (Ort=3,20) sosyal medya araçlarını, kendilerini tanıtmak amacıyla evlilere (Ort=2,63) nazaran daha fazla ve işlevsel olarak kullandığı anlaşılmaktadır. Faktör altında yer alan cümlelerin, bireyin sosyal medya araçlarında kendisini diğer insanlara tanıtmaya ve ifade etmesine olanak sağlayan maddelerden oluştuğu göz önüne alındığında, sonucun bu şekilde çıkması manidardır. Çünkü sosyal mecralar, yaygın bir biçimde sosyalleşme aracı olarak kullanılmaktadır. Bekar bireylerin evlilere

nazaran daha fazla sosyalleşme araçlarına yönelmesi muhtemeldir. Çünkü, mahremiyet ölçüleri çerçevesinde ele alındığında, aile sorumluluğunu üzerinde taşıyan bireylerin, bekar kişiler kadar sosyal olmaları, onların girdiği tüm sosyal ortamlara girmeleri, toplumsal değerler bakımından hoş karşılanmayacağı gibi aile sorumluluğuyla da uygun düşmemektedir. Facebook profillerinin incelendiği bir araştırmada evli kadınların, profillerinin kapak resmi bölümünde genellikle çocuklarının resimlerini paylaştıkları tespit edilmiştir (Uçar, 2015, 336). Ayrıca kullanım ve doyum kuramı çerçevesinde, evli bireylerin sosyal medyada kendisini sunma yoluyla elde edeceği doyuma, bekar bireyler kadar ihtiyaç duymayacakları da aşikardır. Bu yaklaşımlar çerçevesinde bekar bireylerin, sosyal medya araçlarında kendisini ifade etmek yoluyla doyum elde etme düzeyi bakımından evlilere nazaran daha yüksek puan elde etmeleri anlaşılabilir bir sonuçtur.

Medeni durumun benlik saygısı üzerindeki etkileri konusunda çelişkili sonuçlar mevcuttur. Bazı araştırmalarda, evlilerin (Ort=18,67) bekarlardan (Ort=17,15) anlamlılık düzeyinde daha yüksek benlik saygısına sahip olduğu tespit edilirken (Saygılı vd., 2015, 213) başka araştırmalarda ise medeni durumun benlik saygısı bakımından önemli bir fark oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Altıok vd., 2010, 106; Yıldız, 2006b, 506).

Bireyin yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği yerleşim birimi acaba kişinin tutum ve davranışları üzerinde etki oluşturur mu? Bu soruya cevap aranan bu çalışmada, bireyin hayatının çoğunu geçirdiği yerleşim birimi bağımsız, dindarlık ve alt boyutları, benlik saygısı ve sosyal medya kullanımı ile ilgili benlik odaklı doyum ölçeğinin alt boyutları bağımlı değişken alınarak gruplar arası karşılaştırma yapılmıştır. Elde edilen bulgular tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Hayatının Çoğunu Geçirdiği Yerleşim Biriminin Dindarlık, Benlik Saygısı ve Sosyal Medyada Benlik Sunumu Üzerinde Farkları (ANOVA)

Faktörler	Sınıflar	N	Ort.	S.	F	P	Scheffe
Genel Dindarlık	Köy	51	2,36	,431	3,505	,016	2 oluşmuştur a ile b
	Kasaba	40	2,43 ^b	,282			
	İl	138	2,21 ^a	,438			
	Büyükşehir	110	2,23	,508			
İnanç-Etki Boyutu	Köy	51	2,28	,512	1,117	,008	2 oluşmuştur a ile b
	Kasaba	40	2,39 ^b	,321			
	İl	138	2,10 ^a	,531			
	Büyükşehir	110	2,14	,579			

Yapılan ANOVA analizi sonuçlarına göre hayatın büyük çoğunluğunun geçirildiği yerleşim yeri sadece genel dindarlık ve dindarlığın inanç/etki boyutu bakımından fark oluşturmaktadır ($p<,05$). Buna karşılık, dindarlığın ibadet/bilgi boyutu, benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyum ölçeğinin alt boyutları bakımından grup ortalamaları arasında manidar bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

Tablo 5 verileri incelendiğinde hem genel dindarlık hem de dindarlığın inanç/etki alt boyutunda en yüksek ortalamayı hayatının büyük bir çoğunluğunu kasabada geçirenler elde etmiştir. En düşük ortalamayı ise hayatının büyük çoğunluğunu ilde geçirenler almıştır. Dinin etkisiyle yaşanan yerleşim yeri arasındaki ilişkiye bakılan benzer bir araştırmada ise gruplar arasında önemli bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir (Yapıcı ve Zengin, 2003, 98).

Yerleşim biriminin küçülmesi, dini, manevi ve toplumsal değerlerin önem derecesinin artmasına yol açacaktır. Dar kültür içerisinde yozlaşma daha yavaş, sosyal kontrol ise daha güçlü olacaktır. Bu bağlamda hayatının büyük çoğunluğunu küçük yerleşim birimlerinde geçiren fertlerin, geleneklerine ve kültürüne daha bağlı olma eğilimi gösterecekleri söylenebilir. Ancak hayatının büyük kısmını köyde geçiren bireylerin seçme ve daha nitelikli bilgi ve etkinliklere erişim bakımından imkansızlıkları söz konusu olacaktır. Bu durumda dini, manevi ve kültürel değerlerinin birey hayatına nüfuzuna olanak sağlayan bununla birlikte

daha çeşitli dini bilgi ve etkinliğe erişim imkanı olan kasabalarda yaşayan, kişilerin dindarlık düzeylerinin yüksek olması izah edilebilir bir durumdur. Bu durumun tersi konumunda olan sosyal kontrol ve denetimin zayıfladığı, değerlerin hızla değişim gösterdiği büyükşehir statüsündeki yerleşim birimlerinde hayatının çoğunu geçiren bireylerin de dini, manevi ve kültürel değerleri hayatına aktarmasının nispeten daha düşük olacağı düşünülmektedir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında ise bu tezleri destekler mahiyette bulgular elde edildiği görülecektir.

Yaşanılan yer ile benlik saygısı arasındaki ilişkiler bağlamında literatürde, anlamlı ilişkilerin bulgular olduğu bazı araştırma sonuçları yanında, (Şahin, 2005, 192; Dinçer ve Öztunç, 2009, 26-27) bu çalışmada olduğu gibi yaşanılan yerleşim biriminin benlik saygısı üzerinde fark oluşturmadığı çalışmalar da mevcuttur (Altıok vd., 2010, 106; Yapıcı ve Zengin, 2003, 107).

Bu çalışmada, aile gelir düzeyi hiçbir ölçekte farklılığa yol açmamıştır. Bu sonuç, ailesinin gelir düzeyinin üniversitede öğrenim gören gençlere tam olarak yansımada yordandabilir. Ayrıca teorik bilgi ve gözlemlerle ampirik bulguların farklı olması da mümkündür. Bununla birlikte literatürde, dindarlık ile gelir düzeyi arasında anlamlı ilişkiler tespit eden çalışmalar (Şirin, 2013, 90) olduğu gibi, ilişki tespit edemeyen çalışmalar da bulunmaktadır (Yapıcı ve Zengin, 2003, 98; Kızılgeçit ve Vural, 2017, 272).

Benlik saygısı bağlamında ise; bazı araştırmalar ekonomik yeterliliğin benlik saygısı üzerinde pozitif etkisini bulgularken, (Dinçer ve Öztunç, 2009, 28; Yapıcı ve Zengin, 2003, 106; Ünver vd., 2014, 265; Altıok vd., 2010, 106; Şirin, 2013, 96; Şahin, 2005, 192; Yıldız ve Çapar, 2010, 113; Yıldız, 2006b, 506; Kimter, 2012, 226; Özdemir ve Gözün, 2013, 80) bazı araştırmalar ise herhangi bir ilişki tespit edememiştir (Cengil, 2009, 88; Topuz, 2013, 147; Balat ve Akman, 2004, 179; Tokur, 2016, 168).

Dindarlığın birey hayatının merkezi konumunda olduğu ve bireyin yaşantısının birçok yönünü etkilediği yaklaşımından yola çıkarak, dindarlık, benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyumlar arasındaki ilişki ve etkileşimlerin ne şekilde olduğu analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar ise tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Dindarlık, Benlik Saygısı ve Sosyal Medya Kullanımı İle İlgili Benlik Odaklı Doyum Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1 Genel Dindarlık	1	,943**	,863**	-,016	,031	-,089	-,037	-,046	,085
		,000	,000	,769	,571	,102	,492	,402	,118
2. İnanç/Etki Boyutu		1	,646**	-,020	,058	-,064	-,011	-,029	,089
			,000	,716	,287	,242	,833	,591	,103
3. İbadet/Bilgi Boyutu			1	-,009	-,011	-,100	-,066	-,059	,066
				,868	,840	,066	,224	,275	,226
4. Benlik Saygısı				1	-,112*	-,050	-,171**	-,046	-,036
					,038	,359	,002	,396	,508
5. Kendini Yüceltme					1	,740**	,642**	,635**	,575**
						,000	,000	,000	,000
6. Kendini Övme						1	,612**	,737**	,514**
							,000	,000	,000
7. Kendini İfade Etme							1	,627**	,572**
								,000	,000
8. İdeal Benlik								1	,504**
									,000
9. Öz-Sunum									1

** Korelasyon $p < ,01$ seviyesinde güvenilirdir.

* Korelasyon $p < ,05$ seviyesinde güvenilirdir.

Benlik saygısı ile dindarlığın ilişki ve etkileşim içerisinde olması beklenirken pearson korelasyon analizi sonuçlarında iki olgu arasında manidar bir ilişkinin olmadığı ortaya çıkmıştır ($p>.05$). Literatürde, benlik saygısı ile dindarlık arasındaki ilişki üzerine çelişkili sonuçların bulunduğu giriş bölümünde ifade edilmiştir. Bazı araştırmalarda dindarlık ile benlik saygısı arasında pozitif yönde manidar bir ilişki bulgulanırken (Yapıcı ve Kayıklık, 2005, 192; Yıldız, 2006b, 506; Şirin, 2013, 100; Şahin, 2005, 192; Ayten, 2005, 202; Özdemir ve Gözün, 2013, 80; Kimter, 2012, 228; Koç, 2009, 482; Topuz, 2013, 147; Tokur, 2016, 169) bazı araştırmalarda ise negatif yönde (Yapıcı ve Kayıklık, 2005, 192; Yapıcı, 2004, 347) ilişki tespit edilmiştir. Bazı araştırmalarda ise manidar bir farklılık ortaya çıkmamıştır (Yıldız ve Çapar, 2010, 113; Yapıcı ve Zengin, 2003, 111).

Yurtdışında yapılan çalışmalarda da birbiriyle çelişkili sonuçlar elde edilmiştir. Yapılan bazı araştırmalarda benlik saygısı ile dindarlık arasında pozitif korelasyon elde edilirken, (Krause, 1995; Ball vd., 2003, 440; Yaakub, 2017, 1395; Reilaikd and Lauterbach, 2008, 784; Williams vd., 2006, 194; Gebauer vd., 2012, 158-160; Lalfakzuali, 2015, 84; Smith vd., 1979, 55) bazı araştırmalarda ise anlamlı ilişki elde edilememiştir (Sakellari vd., 2018, 140; Liu, 2013, 15; Donahue and Benson, 1995, 145-160).

Benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyum ölçeğinin, "kendini yüceltme" ($p<.05$) ile "kendini ifade etme" ($p<.01$) alt boyutları arasında ilişki ve etkileşim olduğu anlaşılmaktadır. Benlik saygısının "0" a yaklaşması yüksek "6" ya yaklaşması ise düşük benlik saygısını ifade ettiği göz önüne alındığında katılımcıların, benlik saygısı artarken sosyal medyada kendini yüceltme ve kendini ifade etme eğilimlerinin de arttığı, benlik saygısı düşerken sosyal mecrada kendini yüceltici ve ifade edici davranışlarının azaldığı anlaşılmaktadır. Benlik saygısı, genel olarak bireyin kendisine güvenini ve beğeni durumunu ifade etmektedir. Kendini yüceltme alt boyutu ise, bireyin kendisini olumlu değerlendirmesi ve olumsuz değerlendirmeden kaçınması şeklinde kavramlaştırılan, sağlıklı kabul edilebilecek bir benlik doyumunu ifade etmektedir. Yine kendini ifade etme alt boyutu da bireyin, kendisini sosyal medyada ne şekilde sunduğunu, sosyal medyanın kendini ifade etme olanaklarını nasıl kullandığını kavramlaştıran, olumlu sayılan benlik doyumunu ifade eden bir faktördür. Bu iki boyutun da yüksek benlik saygısıyla ilişkili olması literatüre uygundur. Bununla birlikte Ercan yaptığı araştırmada, benlik saygısının, sosyal medyada benlik odaklı doyum ölçeğinin alt boyutlarının hiçbiri ile ilişkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır (Ercan, 2016, 50).

Bu sonuç araştırma öncesi öngörülerle örtüşmemektedir. Ancak bu durum şu şekilde izah edilebilir. Yüz yüze kurulan sosyal ilişkilerde, benlik saygısı yüksek bireylerin daha sosyal oldukları, kendini ifade etme ve diğer kişilerle iletişime geçme hususlarında benlik saygısı düşük bireylere nazaran daha başarılı oldukları literatürde yer alan bilgiler arasındadır. Bu bağlamda, kullanılan sosyal medya araçlarının anonim olmaması yani takipçilerin çoğunun yüz yüze iletişim kurulan kişilerden oluşması, öz güveni yüksek, kendisine güvenen bireylerin sosyal mecralarda, benlik saygısı düşük bireylere nazaran daha yoğun kendilerini yüceltici ve ifade edici paylaşımlarda bulunmalarına zemin hazırladığı söylenebilir. Yapılan bazı araştırmalarda düşük benlik saygısının, bağımlılık düzeyinde aşırı internet kullanımının yordayıcısı olduğu tespiti (Armstrong vd., 2000, 546) göz önüne alındığında, benlik saygısı düşük bireylerin sanal mecralarda daha fazla zaman geçirmelerine rağmen sosyal medyada benlik odaklı doyumlar sağlamada daha sınırlı davrandığı düşünülebilir.

Sonuç

Bu çalışmada çeşitli demografik değişkenlerin dindarlık, benlik saygısı ve sosyal medyada doyum odaklı benlik sunumu üzerinde fark oluşturup-olusturmadığına bakılmıştır. Ayrıca, dindarlık, benlik saygısı ve sosyal medyada doyum odaklı benlik sunumu arasındaki ilişkiler ele alınmıştır.

Yapılan t-test analizi sonuçlarına göre cinsiyet, genel dindarlık ve dindarlığın alt boyutları bakımından farklılığa yol açmıştır. Kadınların ortalamaları erkeklerin ortalamalarına nazaran anlamlılık düzeyinde daha yüksektir. Bununla beraber kadın veya erkek olmanın benlik saygısı bakımından fark oluşturmadığı görülmüştür. Analiz sonuçlarına göre cinsiyet, sosyal medyada benlik odaklı doyumun, kendini övme/böbürlenme ile ideal benliğin icrası alt boyutlarında fark oluşturmuştur. Erkeklerin sosyal medyada kendini, kadınlara nazaran daha fazla övme ve böbürlenme ile ideal benliğini gerçekleştirme yönünde doyum aradığı araştırma sonuçlarından anlaşılmıştır. Araştırma bulgularınca H_1 'in kısmen doğrulandığı söylenebilir.

Farklı fakültelerde öğrenim görmek, genel dindarlık ve dindarlığın alt boyutları bakımından farka yol açarken, benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyumlar üzerinde fark oluşturmadığı görülmüştür. Yapılan ANOVA analizi sonuçlarına göre, İlahiyat Fakültesi öğrencileri genel dindarlık ve dindarlığın alt boyutlarından en yüksek ortalamayı elde ederken, Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencileri en düşük ortalamayı almışlardır. Dini ağırlıklı eğitim veren okullarda öğrenim gören öğrencilerin dindarlık ortalamalarının yüksek olması literatürle uyumludur. Bu sonuçlar doğrultusunda H_2 dindarlık ölçeği bakımından doğrulanırken diğer ölçekler bakımından doğrulanmamıştır.

Farklı sınıf seviyelerinde öğrenim görüyor olmak, genel dindarlık ve dindarlığın alt boyutları bakımından manidar bir farklılığa yol açarken, benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyumlar üzerinde herhangi bir farka yol açmamıştır. Genel dindarlık ve dindarlığın alt boyutlarında 2. Sınıf öğrencileri ölçekten en yüksek ortalamayı elde ederken 1. Sınıf öğrencileri en düşük ortalamayı almışlardır. Bu bağlamda H_3 'ün araştırma bulgularınca kısmen doğrulandığını söylenebilir.

Medeni durumun, dindarlığın ibadet/bilgi alt boyutu ile sosyal medyada benlik odaklı doyum ölçeğinin kendini ifade etme alt boyutu üzerinde farka yol açtığı t-test sonuçlarından anlaşılmıştır. Ancak evli veya bekar olmak, genel dindarlık ile dindarlığın inanç/etki alt boyutu, benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyum ölçeğinin diğer alt boyutları üzerinde farklılığa yol açmamıştır. Dindarlığın ibadet/bilgi boyutunda evliler, bekarlara nazaran daha yüksek ortalama elde ederken, sosyal medyada benlik odaklı doyumlardan kendini ifade etme boyutunda bekarların ortalamalarının, evlilerden daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda H_4 'ün kısmen doğrulandığı söylenebilir.

Yapılan ANOVA analizi sonuçlarından, kişinin hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yerinin genel dindarlık ve dindarlığın alt boyutları bakımından farka yol açtığı anlaşılmıştır. Hayatının büyük bir kısmını kasabada geçirenlerin ortalaması, büyük şehirlerde geçirenlerden manidar şekilde yüksektir. Ancak hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yerinin, benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyum ölçeğinin alt boyutları bakımından herhangi bir farklılığa yol açmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlar çerçevesinde H_5 dindarlık ölçeği bakımından doğrulanırken, benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyum ölçeğinin alt boyutları bakımından doğrulanmamıştır.

Sosyo-ekonomik durumun göstergesi olarak kabul edilen ailenin gelir durumu hiçbir ölçek üzerinde farka yol açmamıştır. Bu sonuç çerçevesinde H_6 'nın araştırma bulgularınca desteklenmediği söylenebilir.

Genel dindarlık ve dindarlığın alt boyutları, benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyum ölçeğinin alt boyutları, pearson korelasyon analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonuçlarına göre genel dindarlık ile dindarlığın alt boyutları arasında güçlü bir korelasyonun olduğu görülmüştür. Bununla beraber araştırma öncesi öngörülerin aksine, dindarlık ile benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyumlar arasında herhangi bir ilişki ve etkileşim tespit edilememiştir. Benlik saygısı ile sosyal medyada benlik odaklı doyum ölçeğinin, kendini yüceltme ve kendini ifade etme alt boyutları arasında negatif yönde ilişki söz konusu iken

diğer alt boyutlar arasında herhangi bir ilişki ve etkileşim ortaya çıkmamıştır. Bu sonuç doğrultusunda benlik saygısı yüksek olan bireylerin kendini olumlu değerlendirme ve olumsuz değerlendirmeden kaçınma ile kendini ifade etme eğilimi içinde olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, sosyal medyada benlik odaklı doyum ölçeğinin alt boyutları arasında da güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu sonuç doğrultusunda H₇'nin kısmen doğrulandığı söylenebilir.

Netice itibariyle, sosyo-ekonomik durum dışında örneklemin demografik özelliklerinin genel dindarlık ve dindarlığın alt boyutlarının hepsi/birkaçı bakımından farka yol açtığı görülmektedir. Bu bakış açısıyla, dindarlık olgusunu birçok değişkenin etkilediği söylenebilir. Cinsiyetin, öğrenim görülen fakültenin, öğrenim görülen sınıf seviyesinin, sosyo-ekonomik düzeyin ve medeni durumun bireyin kendisine güveni, kendisini iyi hissetmesi gibi benlik saygısını etkileyecek birçok psikolojik halle ilişkili olacağı, dolayısıyla demografik özelliklerinin benlik saygısı üzerinde farka yol açacağı beklenmesine rağmen araştırma bulgularınca bu yöndeki beklentiler desteklenmemiştir. Sonucun bu şekilde çıkması, örneklemin benlik saygısının genel olarak yüksek olmasından (1,73) kaynaklandığı düşünülebilir. Sosyal medyada benlik odaklı doyumlar ölçeğinin alt boyutlarının ortalamalarına bakıldığında “kendini yüceltme” “kendini ifade etme” ve “öz-sunum” boyutları 3 civarında bir ortalama alırken, “kendini övme” ve “ideal benliğini gerçekleştirme” alt boyutları 2,5 civarında bir ortalamaya ulaşmıştır. Bu çerçevede özellikle bireyin kendisini mevcut halinden daha yüksek göstermesi ile bunun da ötesinde kendisini methetmesi şeklinde kavramlaştırılan bu iki boyutun hem dini hem de ahlaki değerler bağlamında desteklenmeyen özellikler olması, ortalamaların daha düşük olmasını açıklayabilir. Erkeklerin, sosyal mecralarda kadınlara nazaran kendilerini daha fazla övmesi ve ideal benliğini öne çıkarması ise sosyal beğeni ve toplumsal kabulü sağlayacak güdülerin tatminine yönelik bir çabanın sonucu olarak değerlendirilebilir. “Kendini ifade etme” alt boyutunda ise medeni durumun farka yol açması, Türk kültüründe cinsiyet rolleri ve evlilik kurumuna yönelik bakışın bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Çünkü Türk kültüründe evli bireylerin özellikle karşı cinsin de içinde bulunduğu sosyalleşme girişimleri hoş karşılanmaz. Her ne kadar dindarlığın benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyumlar ile ilişki ve etkileşim içinde olması beklense de, bu beklenti araştırma bulgularınca desteklenmemiştir. Bu durum, dindarlık, benlik saygısı ve sosyal medyada benlik odaklı doyumların insan hayatında farklı güdülerin etkisi altında gelişmesinden kaynaklanabilir. Benlik saygısı ile sosyal medyada “kendini övme” ve “kendini ifade etme” biçimindeki doyumlar arasında ilişki ve etkileşimin ortaya çıkması birbirine paralel iki olgunun işleyişini anlamak bakımından literatüre önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırma, kullanılan ölçekler, araştırmanın yapıldığı örneklem ve araştırmanın yapıldığı zaman ile sınırlıdır. Bu sınırlılıklar çerçevesinde bu araştırmanın önemli sonuçlar elde ettiği söylenebilir. Toplum hayatında büyük bir yere sahip olan internet ve sosyal medya kullanımı üzerinde etkili olan faktörlerin tespiti, toplum hayatını olumsuz etkileyen internet ve sosyal medyanın temel dinamiklerinin daha iyi anlaşılmasına ve zararlarının azaltılmasına yönelik stratejiler geliştirilmesine olanak sağlayacaktır. Bu problem çerçevesinde değişik ölçek ve değişkenlerin kullanıldığı daha fazla araştırmaların yapılması önem arz etmektedir. Ayrıca tam anlamıyla anonim olmayan sosyal medya yanında, kimlik beyanının gerekmediği sosyal mecralarda da insanların davranış biçimlerinin anlaşılmasına yönelik çalışmaların literatüre önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Kaynakça / References

Akçakoyun, F. (2018). Analysis of Self-Esteem Levels of Students in Physical Education and Sports High School. *Journal of Education and Training Studies* 6(2), 73-79.

Alptekin A. B. (2009). *Aşık Veysel*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Altıok, H. Ö.; Ek, N. & Koruklu, N. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Benlik Saygı Düzeyi ile İlişkili Bazı Değişkenlerin İncelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 1(1), 99-120.

Apaydın, H. (2016). *Psikoloji Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Bilimkent.

Arıcak, O. T. (2005). Üniversite Öğrencilerinde Benlik Saygısı. *Psikoloji Çalışmaları* 25, 19-30.

Armstrong, L.; Phillips, J. G. & Saling, L. L. (2000). Potential Determinants of Heavier İnternet Usage. *International Journal of Human-Computer Studies* 53, 537-550.

Arshad, T. & Uzair, Z. (2017). Self Esteem, Religiosity, And Psychological Adjustment Among University Students. *Pakistan Journal of Professional Psychology: Research and Practice* 8(1), 14-27.

Arthur, B. (2012). *Personality, Religion and Character Traits: Are Personality Traits Better Predictors of Happiness than Religiosity?* (Yayımlanmamış doktora tezi), DBS School of Arts, Dublin.

Ayten, A. (2005). Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29, 185-204.

Ayten, A. (2012). Kimlik ve Din: İngiltere'deki Türk Gençleri Üzerine Bir Araştırma. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12(2), 101-119.

Ayten, A. (2013a). Din ve Sağlık: Bireysel Dindarlık, Sağlık Davranışları Ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Din Bilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi* 13/3, 7-31.

Ayten, A. (2013b). *Empati ve Din*. İstanbul: İz.

Ayten, A. & Tura H. (2017). Affetme ve Dindarlık Hayat Memnuniyetini Nasıl Destekler? *İslami İllimler Dergisi* 12(3), 27-54.

Aziz, F.; Quraishi, U. & Kazi, A. S. (2018). Factors behind Classroom Participation of Secondary School Students (A Gender Based Analysis). *Universal Journal of Educational Research* 6(2), 211-217.

Bagley, C., Mallick, K. (1997). Self-Esteem and Religiosity: Comparison of 13- to 15-Year-Old Students in Catholic and Public Junior High Schools. *Canadian Journal of Education* 22(1), 89-92.

Balat, G. U. & Akman, B. (2004). Farklı Sosyoekonomik Düzeydeki Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 14, 175-184.

Ball, J.; Armistead, L. & Austin B. J. (2003). The Relationship Between Religiosity and Adjustment among African-American Female Urban Adolescents. *Journal of Adolescence* 26, 431-446.

Bayraktar, F.; Sayıl, M. & Kumru, A. (2009). Liseli Ergenler ve Üniversiteli Gençlerde Benlik Saygısı: Ebeveyn ve Akrana Bağlanma, Empati ve Psikolojik Uyum Değişkenlerinin Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi* 24(63), 48-63.

Bulut, M. B. & Kuşat, A. (2018). Benlik Saygısı, Dini Dünya Görüşleri ve Hayatın Amacının Ölüm Kaygısı Üzerine Etkisinin İncelenmesi. *Bilimname 2018/35*, 145-173.

Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu (Çev.). İstanbul: Kaknüs.

Cengil, M. (2009). Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi I. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 8(15)*, 77-102.

Ciarrochi, J. & Heaven, P. C. L. (2012). Religious Values and the Development of Trait Hope and Self-Esteem in Adolescents. *Journal for the Scientific Study of Religion 51(4)*, 676–688.

Cüceloğlu, D. (1994). *Yeniden İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Remzi.

Çelik, Ç. B. & Odacı, H. (2012). Kendilik Algısı ve Benlik Saygısının Problemlerle İnternet Kullanımı Üzerindeki Yordayıcı Rolü. *e-Journal of New World Sciences Academy 7(1)*, 433-441.

Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adolesanlarda Benlik Saygısı*. (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi). Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara.

Diñçer, F. & Öztunç, G. (2009). Hemşirelik ve Ebelik Öğrencilerinin Benlik Saygısı ve Atılganlık Düzeyi. *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 22–33.

Donahue, M. J. & Benson, P. L. (1995). Religion and the Well-Being of Adolescents. *A Journal of the Society for the Psychological of Social Issues 51(2)*, 145-160.

Ercan, N. (2016). *Self On Facebook: A Social Psychological Investigation Within Uses and Gratifications Framework*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Ersoy, E. (2009). Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 19(2)*, 209-230.

Forst, E. & Healy, R. M. (1990). Relationship Between Self-Esteem and Religious Faith. *Psychological Reports 67*, 378.

Fruehwirth, J. C.; Iyer, S. & Zhang, A. (2016). Religion and Depression in Adolescence. *IZA Discussion Paper Series 9652*. <http://ftp.iza.org/dp9652.pdf>.

Gebauer, J. E.; Sedikides, C. & Neberich, W. (2012). Religiosity, Social Self-Esteem, and Psychological Adjustment: On the Cross-Cultural Specificity of the Psychological Benefits of Religiosity. *Psychological Science 23(2)*, 158-160.

Gençtan, E. (1997). *İnsan Olmak*. İstanbul: Remzi.

Gerçik, İ. Z. (2014). *İletişim Psikolojisi*. İstanbul: Küre.

Goffman, E. (2016). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. Barış Cezar (Çev.). İstanbul: Metis, 2016.

Higgins, E. T. (1987). Self-Discrepancy: A Theory Relating Self and Affect. *Psychological Review 94(3)*, 319-340.

Idid, S. A.; Wok, S.; Sheikh, I.; Dhaha, Y. & Aziz, N. Ab. (2012). Contemporary Uses and Gratifications of Mobile Phone Use Among Youth: A Comparative Study. (21st Amic Annual Conference. Selangor-Malaysia 11-14 July, 2012).

İnanç, B. Y. & Yerlikaya, E. E. (2016). *Kişilik Kuramları*. Ankara: Pegam Akademi.

James, W. (1931). *The Principles of Psychology*. New York: Henry Holt and Company.

Kağıtçıbaşı, Ç. & Cemalcılar, Z. (2017). *Dünden Bu Güne İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim.

Kaya, M. (1997). Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9, 193-204.

Kaya, M. (1998). Benliğin Gelişimi ve Kendin Gerçekleştirme. Halis Ayhan (Ed.). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi* içinde (s. 75-94). İstanbul: Ensar.

Khalek, A. (2011). Religiosity, Subjective Well-Being Self-Esteem, And Anxiety Among Kuwaiti Muslim Adolescents. *Mental Health, Religion & Culture* 14(2), 129–140.

Kılıç, S. (2000). *Benliğin İnşası*. İstanbul: İnsan.

Kızılgeçit, M. (2015). *Yalnızlık Umutsuzluk ve Dindarlık Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma*. Ankara: Gece Kitaplığı.

Kızılgeçit, M. & Vural, E. (2017). Kişilik Özellikleri ve Dindarlık Özellikleri Üzerine Ampirik Bir Araştırma (Güneysu Örneği). Yavuz, S. S. ve Erkan (Ed.). *Güneysu'da Dinî–Sosyal–Kültürel ve Sanatsal Hayat* içinde (s.259-284). Ankara: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.

Kimter, N. (2012). *Benlik Saygısı ve Din*. İstanbul: Kriter.

Koch, W. H. & Pratarelli, M. E. (2004). Effects of Intro/Extraversion and Sex on Social Internet Use. *North American Journal of Psychology* 6(3), 371-382.

Koç, M. (2009). Dindarlık İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişki: Yetişkinler Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *TC. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18(1), 473-493.

Koç, M. (2013). Diasporada Dindarlık Ve Umutsuzluk: Fransalı Müslüman-Türk Azınlık Grup Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39, 415-444.

Krause, N. (1995). Religiosity and Self-Esteem among Older Adults. *The Journals of Gerontology: Series B* 50B/5, 236–246.

Kuşat, A. (2001). Eğitim ve Dinin Benlik Gelişimiyle İlişkisi. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Şaban Kuzgun anısına/11*, 97-103.

Lalfakzuali, C. (2015). Self-Esteem and Religiosity Among Young Mizo Adults: A comparative Gender Study. *International Journal of Education and Psychological Research* 4(3), 83-86.

Leondari, A. & Gialamas, V. (2009). Religiosity and Psychological Well-being. *International Journal of Psychology* 44(4), 241-248.

- Lin, H. C. & Lin, Y. C. (2018). The Study of Body Image, Self-esteem and Sexual Satisfaction of College Students in Southern Taiwan. *Universal Journal of Educational Research* 6(4), 647-652.
- Liu, J. K. K. (2013). Idol Worship, Religiosity, And Self-Esteem Among University and Secondary Students in Hong Kong. *Discovery-SS Student E-journal* 2, 15-28.
- Mather, D. M. (2015). Faith in Yourself: Self-Esteem in Guatemalan Religious Schools. *RISE-International Journal of Sociology of Education* 4(1), 69-97.
- Mead, G. H. (1934). *Mind Self and Society from the Standpoint of a Social Behaviorist*. Ed. Charles W. Morris. Chicago: University of Chicago. Erişim: 23/08/2017.
https://brocku.ca/MeadProject/Mead/pubs2/mindself/Mead_1934_toc.html.
- Mehdizadeh, S. (2010). Self-presentation 2.0: Narcissism and Selfesteem On Facebook. *Cyberpsychology, Behavior and SocialNetworking* 13(4), 357-64.
- Mehmedoğlu, A. U. (2004). *Kişilik ve Din*. İstanbul: DEM.
- Mings, S. M. (1997). Uses and Gratifications of Online Newspapers: A Preliminary Study. *EJC/REC*. 7/ 3. Erişim: 11/08/2018, <http://www.cios.org/EJCPUBLIC/007/3/007312.HTML>.
- Miyasoğlu, M. (1999). *Dede Korkut Kitabı*. Ankara: Akçağ.
- Nie, J. & Sundar, S. S. (2013). Who Would Pay for Facebook? Self Esteem as a Predictor of User Behavior, Identity Construction and Valuation of Virtual Possessions. (*INTERACT 14th IFIP TC13 Conference on Human-Computer Interaction*), 726-743.
- Özdemir, F. & Gözün, E. (2013). Evaluating Relationship Among Religiosity, Selfesteem, And Identification with Turkish Identity Through Structural Equation Model. *International Journal of Social Sciences and Humanity Studies* 5(2), 73-85.
- Özkan, İ. (2009). Benlik Saygısını Etkileyen Etkenler. *Düşünen Adam* 7(3), 4-9.
- Razı, G. S.; Kuzu, A.; Yıldız, A. N.; Ocakcı, A. F. & Arifoğlu, B. Ç. (2009). Çalışan Gençlerde Benlik Saygısı, İletişim Becerileri ve Stresle Baş Etme. *TAF Preventive Medicine Bulletin* 8(1), 17-26.
- Reilaikd, S. & Lauterbach, D. (2008). Effects of Trauma and Religiosity on Self-Esteem. *Psychological Reports* 102, 779-790.
- Rogers, C. (2011). *Kişi Olamaya Dair*. Selçuk Budak. (Çev.). İstanbul: Okuyan Us.
- Rosenberg, M. & Pearlin, L. I. (1978). Social Class and Self-Esteem among Children and Adults. *American Journal of Sociology* 84(1), 53-77.
- Sakellari, E.; Psychogiou, M.; Georgiou, A.; Papanidi, M.; Vlachou, V. & Krepia, D. S. (2018). Exploring Religiosity, Self-Esteem, Stress, and Depression Among Students of a Cypriot University. *J Relig Health* 57, 136-145.
- Saygılı, G.; Kesecioğlu, T. İ. & Kırıktaş, H. (2015). Eğitim Düzeyinin Benlik Saygısı Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 4(2), 210-217.

Skinner, O. D.; Costes, B. K.; Wood, D. & Rowley, S. J. (2018). Gender Typicality, Felt Pressure for Gender Conformity, Racial Centrality, and Self Esteem in African American Adolescents. *Journal of Black Psychology* 44(3), 195–218.

Smith, C. B.; Weigert, A. J. & Thomas, D. L. (1979). Self-Esteem and Religiosity: An Analysis of Catholic Adolescents from Five Cultures. *Journal for the Scientific Study of Religion* 18(1), 51-60.

Smith, E. E.; Hoeksema, S. N.; Fredrickson, B. & Loftus, G. R. (2016). *Akinson&Hilgard Psikolojiye Giriş*. Öznur Öncül, Deniz Fethatoğlu (Çev.). Ankara: Arkadaş.

Solmaz, B. & Şahin, A. (2012). Ergenlerde Dindarlık ve Sosyal Benlik. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*. 12(2), 145-158.

Şahin, A. (2005). Ergenlerde Dindarlık-Benlik Saygısı İlişkisi. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19, 187-197.

Şirin, Ş. Ç. (2013). *Ergenlerde Benlik Saygısı ve Dini Başa Çıkma*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Tarlan, A. N. (1967). İnsan ve Benlik. *İslam Medeniyeti Dini İlmi Fikri Aylık Mecmua*, 5-6.

Tatlı, E. (2012). Üniversite Öğrencisi Seçmenlerin Benlik Saygısı ve Şüphe Durumları Yönünden Siyasal Reklamlara Yaklaşımı. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 4(7), 75-93.

TDK Güncel Türkçe Sözlük “benlik”. Erişim: 14/08/2018. <http://www.tdk.gov.tr/>

Tokur, B. (2016). İçsel Dini Motivasyon ve Özsaygı İlişkisi Üzerine Bir Araştırma, *EKEV Akademi Dergisi* 20(66), 159-175.

Topuz, İ. (2013). Dindarlık Tipolojileri İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişki: Yetişkinler Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 30, 139-154.

Turan, Y. (2017). *Kişilik ve Dindarlık*. İstanbul: Ensar.

Turan, Y. (2018). Yalnızlıkla Başa Çıkma: Yalnızlık, Dini Başa Çıkma, Dindarlık, Hayat Memnuniyeti ve Sosyal Medya Kullanımı. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22(1), 479-516.

Turan, Y. & İyibilgin, O. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık Düzeyleri ve Kur’an’a Yönelik Tutumları Üzerine Ampirik Bir Araştırma (Ordu Üniversitesi Örnekleme). *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 8(2), 409-420.

Uçar, F. (2015). Facebook’ta Benlik Sunumu ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini, *Selçuk İletişim* 9/1, 312-338.

Uluğtekin, S. (1984). Çocuk Yetiştirme Yöntemleri Açısından Anababa Çocuk İlişkileri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi* 2(1)-3, 21-69.

Uysal, V. (2015). Genç Yetişkinlerde Affetme Eğilimleri ve Dinî Yönelim/Dindarlık. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48, 35-56.

Uysal, V. (2016). Gençlerde Empati Eğilimi, Anne-Baba Tutumları ve Dindarlık. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (Din Psikolojisi Özel Sayısı)*, 7-40.

Ünver, Ş.; Çavuşoğlu, G. & İslamoğlu, İ. (2014). Spor Bilimleri ve İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Benlik Saygısı ve Psikosomatik Belirtilerinin Karşılaştırılması. *International Journal of Science Culture and Sport* 6(Özel Sayı 2), 261-270.

Williams, E.; Francis, L. J. & Robbins, M. (2006). Rejection of Christianity and Self-Esteem. *North American Journal of Psychology* 8(1), 193-196.

Yaakub, A. H. (2017). The Relationship Between Religiosity Mental Health and Self-Esteem in Muslim Students at the University of Brunei Darussalam. *International Business Management* 11(6), 1392-1399.

Yapıcı, A. & Zengin, Z. S. (2003). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Dinin Etkisini Hissetme Düzeyleriyle Psiko-Sosyal Uyumları Arasındaki İlişki. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3(2), 65-127.

Yapıcı, A. (2004). *Din Kimlik ve Ön Yargı: Biz ve Onlar*. Adana: Karahan.

Yapıcı, A. & Kayıklık, H. (2005). Ruh Sağlığı Bağlamında Dindarlığın Öz Saygı ve Kaygı ile İlişkisi: Çukurova Üniversitesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi* 3(9), 177-206.

Yapıcı, A. (2012). Türk Toplumunda Cinsiyete Göre Dindarlık Farklılaşması: Bir Meta-Analiz Denemesi. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17(2), 1-34.

Yapıcı, A. (2016). Cinsiyete Göre Farklılaşan Dindarlıklar ve Kadınlarda Dinsel Yaşamın Farklı Görüntüleri. *Dini Araştırmalar (Kadın Özel Sayısı)*, 131-161.

Yıldız, M. (2006a). Benlik-Kavramı ve Benliğin Gelişiminde Dinin Rolü. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23, 57-127.

Yıldız, M. (2006b). Üniversite Öğrencilerinin Benlik Tasarımlarının Dinsel Yönelim Biçimleri ve Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *İslami Araştırmalar Dergisi* 19(3), 501-510.

Yıldız, M. & Çapar, B. (2010). Orta Öğretim Öğrencilerinde Benlik Saygısı İle Dindarlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Din Bilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi* 10(1), 103-131.

Yörükoğlu, A. (1986). *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı Eğitimi ve Ruhsal Sorunları*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür.

Yörükoğlu, A. (2007). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul: Özgür.

Zhao, S.; Grasmuck, S. & Martin, J. (2008). Identity construction on Facebook: Digital Empowerment in Anchored Relationships. *Computers in Human Behavior* 24.